

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AFRİKA ÇALIŞMALARI**

BURKİNA FASO'DA ASKERİ DARBELER VE REJİMLER:

1980-2015

Yüksek Lisans Tezi

Abdoulie Sawo (15912432)

Ankara, 2018

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AFRİKA ÇALIŞMALARI**

BURKİNA FASO'DA ASKERİ DARBELER VE REJİMLER:

1980-2015

Yüksek Lisans Tezi

Abdoulie Sawo (15912432)

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Erdem Denk

Ankara 2018

TEŞEKKÜR

Merhameti ve bana bahşettiği güç için Tanrı'ya şükürler olsun. Tanrım, lütfen bilgimi artır. Amin!

Rehberliği ve çalışmayı zenginleştiren değerlendirmeleri için danışmanım Doç. Dr. Erdem Denk'e derin minnettarlığımı ifade etmek isterim. Ayrıca 2017/2018'de Pavia Üniversitesi'ndeki Erasmus+ programım sırasında, bu çalışmanın ilk aşamalarında verdiği destek ve yaptığı değerlendirmeler için Doç. Dr. Marco Clementi'ye de teşekkür ederim. Destekleri ve rehberlikleri için kendilerine minnettarım.

Sarsılmaz destekleri için aileme teşekkür ederim. Bana, bilgiye karşı doyumsuz bir istek ve bu yolda ilerleme kararlığı aşıladılar. Cesaret veren sözleri için minnettarım.

Çalışmamın düzeltmelerini yapan Sn. Matthew Ncube ve Sn. Muhammed Lenn'e teşekkür etmek istiyorum. Geri bildirimleri çalışmamı geliştirmeme yardımcı oldu ve entelektüel yeteneklerinden yararlandım. Bu yolculukta bana yardımcı olan herkese de çok teşekkür etmek istiyorum. Minnettarım!

Son olarak, beni bu uzun yolculuğa çıkaran Türkiye bursu için de müteşekkirim. Bu burs başka yerlerden, kültürlerden ve inançlardan insanlarla tanışıp arkadaşlık kurmama olanak vererek hayatımı zenginleştirdi. Bana hoşgörüyü, saygıyı ve takdir etmeyi öğretti.

Abdoulie Sawo

Ankara, Türkiye

Ağustos 2018

KISALTMALAR

CDRs	Devrimi Savunma Komiteleri
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CMPRN	Ulusal İlerleme için Askeri Kalkınma Komitesi
CND	Ulusal Demokrasi Konseyi
CNR	Ulusal Devrim Konseyi
FP	Halk Cephesi
GDP	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HDI	İnsani Gelişme Endeksi
HIPC	Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler
IMF	Uluslararası Para Fonu
NPV	Net Bugünkü Değer (NBD)
OVSL	Volta Serbest Sendikalar Örgütü
RSP	Devlet Başkanlığı Muhafız Alayı
SCADD	Hızlandırılmış Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi
SNEAHV	Yukarı Volta Afrikalı Öğretmenler Ulusal Birliği
UCB	Burkina Komünistler Birliği
UDS	Sosyal Demokratlar Birliği
UDV	Union Démocratique du Voltaïque / Volta Demokratik Birliği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UVDB	Burkina'nın Kalkınması için Yeşiller Birliği
WEO	Dünya Ekonomik Görünümü

GÖRSELLER

Tablo Bir: 1980-2015 Arasında Burkina Faso'da Gerçekleşen Başarılı Darbe ve Rejimlerin Listesi	45
Tablo İki: Burkina Faso'nun Reel GDP Büyümesinin Görselleştirilmesi	69

EKLER

Ek Bir: Başkent Ouagadougou, önemli şehirler ve ulusal sınırları içeren Burkina Faso haritası.....	82
Ek İki: Burkina Faso'nun Batı Afrika'daki yeri.....	83
Ek Üç: Burkina Faso'nun Afrika'daki yeri.....	84

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	i
Kısaltmalar	ii
Görseller	iii
Giriş	1
Birinci Bölüm	4
Burkina Faso'ya Tarihsel Bakış.....	4
Halk	10
Eğitim ve Elitizm.....	11
Ekonomi.....	14
İkinci Bölüm	19
Kavramsal Çerçeve	19
Askeri Darbe Nedir?.....	19
Askeri Darbelerin Motivasyonları.....	22
Askeri Darbelerin Türleri	23
a. Reformcu/Yenilikçi Darbeler.....	24
b. Veto Darbeleri	25
c. Koruyucu Darbeler	25
d. Sahte veya “Düzmece” Darbeler.....	27
Askeri Rejim Nedir?.....	28
Askeri Rejimlerin Ayakta Kalması	30
Askeri Rejimlerin Sınıflandırılması	32
a. Askeri Cunta Rejimi.....	33
b. Ordu Destekli Tek Adam Rejimi	34
Afrika'daki Askeri Darbelerin Genel Bir Değerlendirmesi.....	36
Darbelerin Bulaşması	43
Üçüncü Bölüm	45
Burkina Faso'daki Darbelerin ve Liderlerin Geçmişi	45
Saye Zerbo ve 1980 Darbesi.....	46
Jean-Baptiste Ouédraogo ve 1982 Darbesi.....	47
Thomas Sankara ve 1983 Darbesi	48
Blaise Compaoré ve 1987 Darbesi	50
Gilbert Diendéré ve 2015 Darbesi	51
Dördüncü Bölüm	53
Bulgular ve Analizler	53

Burkina Faso'da Çok Sayıda Darbe Yaşanmasının Sebepleri Nelerdir?: Kuramsal Açıklamalar	52
Askeri Darbe ve Rejimlerin Burkina Faso'ya Etkisi	59
Sonuç	74
Kaynakça	76
Ekler	82
Ek Bir: Başkent Ouagadougou, önemli şehirler ve ulusal sınırları içeren Burkina Faso haritası	82
Ek İki: Burkina Faso'nun Batı Afrika'daki yeri	83
Ek Üç: Burkina Faso'nun Afrika'daki yeri	84
Özet	85
Abstract	86

GİRİŞ

Burkina Faso, darbelerle dolu bir geçmişe sahip olan Afrika ülkelerinden biridir. 1980'den 2015'e dek, her biri kendi anayasası olan beş başarılı askeri hükümete sahip olmuştur. Askeri darbelere yatkın başlıca Afrika ülkelerinden biridir ve bu nedenle de Afrika'nın "darbe başkenti" olarak anılmaktadır. 1980'li yıllar darbeler bakımından ülkenin en amansız ve en hareketli yılları olmuştur, nitekim yedi yıllık bir süre içinde dört darbe gerçekleşmiştir. 5 Mayıs 1960'ta Fransa'dan bağımsızlığını elde etmesinden bu yana Burkina Faso, 2015 seçimleri dışında siyasi iktidarın seçimle değiştiğine tanıklık etmemiştir. Uzun süredir görevde olan Blaise Compaoré'nin 2014'te istifa etmesinin ardından, Roch Marc Christian Kaboré, bağımsızlıktan beri ülkenin seçimle işbaşına gelen ilk sivil devlet başkanı olmuştur. İlk devlet başkanı Maurice Yaméogo (1960-1966), siyasi açmaz boyunca görev yapan geçici lider Michel Kafando (2014-2015) ve mevcut başkan Kaboré dışında diğer devlet başkanlarının tamamı askeri darbelerle iktidara gelen ordu mensuplarıdır ve bunlar da Sangoulé Lamizana, Saye Zerbo, Jean-Baptiste Ouédraogo, Thomas Sankara, Blaise Compaoré and Gilbert Diendéré'dir.

Burkina Faso, sınırlarını Mali, Nijer, Benin, Togo ve Gana'yla paylaşan ve denize kıyısı bulunmayan bir Batı Afrika ülkesidir. Bağımsızlıktan, 1984'te Thomas Sankara tarafından "Dürüst İnsanlar Ülkesi" anlamında Burkina Faso olarak yeniden adlandırılana kadar ülkenin ismi Yukarı Volta'ydı. Ülkenin başkenti, hem idari hem de ticari merkez olan Ouagadougou'dur.

Burkina Faso'da askeri darbe yoluyla hükümet değişikliği öyle yaygındır ki ülkenin demokratik kurumları tükenme durumuna gelmiştir. Bu bağlamda ülkenin demokratikleşme ve ekonomik kalkınma arayışı da yavaşlamıştır. İlk devlet başkanıyla mevcut devlet başkanı dışında ülke tarihi boyunca sivil yönetim geçersiz kılınmıştır.

Afrika’da ÷lke bařına dūřen darbe listesinin űst sıralarında yer alan Nijerya, Benin ve Gana’yla rekābet etmektedir (Thomson, 2010: 132). Ordu, Burkina siyaseti için hep var olagelmiř ve zorunlu bir uyaran olmuřtur.

űlkede bu kadar sık darbe yařanmasına yol açan çeřitli unsurlar bulunmaktadır. Bu nedenlerin bazıları, siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra darbeci liderler tarafından derinleřtirilmiřtir. Temel nedenlerden bazıları ekonomik, sosyopolitik ve ordunun menfaatleriyle ilgili unsurlardır. Bu çalıřmada da űlkenin çok sayıda askeri darbeye tanıklık etmesinin sebeplerini ve bunun űlke űzerindeki etkisini ortaya çıkarmak amacıyla 1980’den 2015’e kadar gerçekleřen darbelerin tarihi incelenmektedir.

Birinci Bōlüm çalışmayı tanıtmakta ve bağımsızlık űncesinden bağımsızlık sonrasına űlke tarihi űzerinde durmaktadır. Bu sayede, bōylesine şaşırtıcı sayıdaki askeri darbeyi tetikleyen siyasi, ekonomik ve sosyal çevreyi analiz etmek ve açıklamak műmkűn olacaktır. Askeri darbeler űzerinde uzmanlaşmış kişilerin katkılarının gōzden geçirilip analiz edildiği literatűr taramasını içeren İkinici Bōlüm, askeri darbe ve rejimlerin karmaşıklığını ōzmeye yardımcı olmaktadır. Bōylelikle askeri darbe ve rejim terimlerinin anlamı ve bunların sınıflandırılması bu bōlűmde ele alınmaktadır.

űűncű Bōlüm darbelerin arka planı ve liderlerin geçmiřine deėinmektedir. Bu da darbeci liderlerin yařamlarına dair bir kavrayıř ve arka plan bilgisi saėlayacaktır. Bu sayede liderlerin geçmiřlerinin onları nasıl řekillendirdiėi ve motive ettiėini anlamak ve bunlar arasında baėlantılar kurmak műmkűn olacaktır. Dōrdűncű Bōlüm tűm bulguları ve farklı akademik kaynakların analizini içermektedir. Bu bōlűm, Burkina Faso siyasetinde askeri műdahalelerin sıklıėı ve bunun űlkeye etkilerinin temel nedenlerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bōlűm esas olarak çalıřmada ele alınan arařtırma sorularına verilen cevaplardan oluřmaktadır. Nihayet, yukarıdaki bōlűmű takiben sonuç bōlűműnde, çalıřmanın bulguları ve temel argűmanlarının kısa bir deėerlendirmesi yapılmaktadır.

Bunun yanı sıra Burkina Faso'da ve genel olarak Afrika'da askeri rejimlerin ortadan kaldırılması ve demokrasinin güçlendirilmesinin yolları üzerine öneriler ifade edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu Bölüm, Yukarı Volta'dan Burkina Faso'ya ülkenin tarihsel arka planını ele almaktadır. Bölümün amacı bağımsızlık öncesinde, sırasında ve sonrasında ülkede meydana gelen olayların gidişatını belirlemektir. Bu sayede siyasi ve ekonomik çalkantıları körükleyen sonraki koşulları analiz ve izah etmek için bağımsızlık öncesi ve sonrası Burkina Faso'suna ortam hazırlayan faaliyetlere açıklama getirilmektedir. Bunun yanı sıra sömürge öncesi ve sonrası dönemlerden itibaren Burkina Faso halkının sosyal, siyasi ve ekonomik temelleri incelenecektir. Bu analizlerse, çalışma kapsamındaki askeri darbelerin analizi için bir başlangıç noktası oluşturacaktır.

BURKİNA FASO'YA TARİHSEL BAKIŞ

Burkina Faso¹, eski adıyla Yukarı Volta, azımsanmayacak nüfus büyüklüğüyle Batı Afrika'nın en geniş ülkelerinden biridir. 2016'da 18,6 milyon olduğu tahmin edilen (bkz. *World Bank in Burkina Faso*) büyüyen bir nüfusa sahip olan ülkenin toplamda 274,200 km² toprağı bulunmaktadır. Afrika'nın denize kıyısı bulunmayan 16 ülkesinden biri olarak sınırlarını 6 ülkeyle; kuzeybatıda Mali, kuzeydoğuda Nijer, güneydoğuda Benin, güneyde Togo ve Gana ve güneybatıda da Fildişi Sahili ile paylaşmaktadır (bkz. *UN-OHRRLS: Landlocked Developing Countries, 2016: 2*). Denize kıyısı bulunmamasından kaynaklanan doğal engel, Paul Collier ve Stephen A. O'Connell'ın ifadesiyle bu kara ülkesinden diğer ülkelere önemli miktarda göçü tetiklemektedir (Ndulu,

¹ Historical Dictionary of Burkina Faso'nun giriş bölümünde Daniel Miles McFarland şöyle söylemektedir: "Böyle bir kitapta, ismini değiştiren bir ülke hakkında yazmanın bazı olağan zorlukları bulunmakta. Ben, özel bir tarihsel dönemden bahsederken ülkenin o dönemde geçerli olan ismini kullanmaya çalıştım. Böyle bir dönem söz konusu değilse "Burkina Faso" ismini kullanmayı tercih ettim. Aynı şekilde, isim değişikliğinden önce gerçekleşen tarihsel olaylara gönderme yapılan durumlar dışında ülkeye Burkina Faso demeyi seçtim. Bunun yanı sıra ülke ismi olarak "Burkina Faso"yu muhafaza etmeye çalıştım.", Daniel Miles McFarland ve Lawrence A. Rupley, *Historical Dictionary of Burkina Faso*, 1998.

O'connell, Bates, Collier & Soludo, 2009: 102). Bunun yanı sıra yüksek nüfus yoğunlukları da Gana ve Fildişi Sahili başta olmak üzere komşu ülkelere yönelen büyük bir göç dalgasına yol açmaktadır (bkz. Oxford Bibliographies: Burkina Faso -Upper Volta-). Ancak ülkenin modern tarihinde, tekrarlanan askeri darbeler gibi başka faktörler de göçle neticelenmiştir. Ülke tarihinin erken dönemlerini, Mossiler tarafından gerçekleştirilen imparatorluk inşası kaplamaktadır. Mossilerin kurduğu geniş imparatorluklar sonradan Fransızlar tarafından, bağımsızlığa kadar ülkenin dolaylı yönetimi için kullanıldı. Sömürge yönetimi ise asıl olarak Senegal'de bulunmaktaydı.

11. yüzyılda ülkeye gelen ilk Mossilerin günümüz Burkina Faso'sunun ilk yerleşikleri oldukları ifade edilmektedir (MacFarland & Rupley, 1998: 32). Basil Davidson, Mossi halkının kökenlerine dair pek az şeyin bilindiğini belirtmektedir (Davidson, Buah, & F., 1977). Bununla birlikte, Hausa halkıyla akraba olduklarını gösteren deliller bulunmaktadır. Bir devletler kümesi içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 13. yüzyıl civarındaysa, Mossilerin kurucusu Nakomsé soyundan beşinci lider olan Naaba Oubri, Siyah Volta'da geniş alanları kapsayan krallıklar kurmaya devam etmiştir. Mossi halkının imparatorluk kurucu doğası Burkina Faso tarihine hâkim olmuştur. Mossi Krallıklarının coğrafi konumu, modern dönemdeki komşu ülkeleri boydan boya katetmektedir. Nijer'deki Berberilerin düşmanlığı, Mossi halkının hareketliliğini tetiklemiştir. Mcfarland ve Rupley'e göre, Mossiler 14. yüzyılda Batı'ya, Diamaré'den Beyaz ve Kırmızı Volta'ya doğru göç etmeye başlamıştır (MacFarland & Rupley, 1998: 32). Mossi Krallıklarının devam eden yayılması, Nijer kıvrımında Songhaylı Sonni Ali (1464-1492) ile girişilen şiddetli çatışmalara yol açmıştır. 1483'te de günümüzde Mali'de bulunan Débo Gölü yakınlarındaki Kobi savaşında Sonni Ali, Yatenga İmparatoru (*Naba*) Nasséré komutasındaki Mossileri yenilgiye uğratmıştır (MacFarland & Rupley, 1998: 32).

6. yüzyılda Siyah Volta vadisine yerleşmek üzere Batı'dan göç eden Mandelerin akınına tanık olunmuştur (MacFarland & Rupley, 1998: 34). Bu da günümüzde Gana'yla olan sınırın bir kısmını oluşturmuştur. Bu göç dalgasına dâhil olan başka topluluklar da bulunmaktadır. Zira toprağın tarımsal verimliliği kitlesel göçleri tetiklemiştir. Giderek artan biçimde Dyan, Lobi ve Wilé halkları da Siyah Volta'ya doğru, Diébougou vadisi yakınlarındaki bölgeye gelmiştir (MacFarland & Rupley, 1998: 36). 1800'lerin başındaysa, Kong İmparatoru Ouattara'nın yayılcılığı sonucunda Siyah Volta'daki Lobi yerleşimlerine saldırılar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1848'de Mamadou Karantao tarafından kurulan Ouahabou da Wilé ve Dyanlara saldırmıştır. Dışarıdan gelen sürekli saldırılar vadideki Mossi topraklarında da devam etmiştir. (MacFarland & Rupley, 1998: 36).

Mossi Krallığına karşı, köle arayışı ve başka kazanımlar için gerçekleştirilen yoğun Songhay saldırıları on yıllar boyunca sürmüştür. Bu saldırılar Yatenga İmparatoru (*Naba*) Kango'nun 1754'te sürgün edilmesine ve Yatenga vadisinde gücünü yeniden kazanmasına yardım eden Bambara ordusuyla geri dönmesine yol açmıştır (MacFarland & Rupley, 1998: 36). Bu durumsa, Mossilerin direncini ve topraklarının bağımsızlığını korumak için duydukları güçlü arzuyu göstermektedir. Basil Davidson'ın hemen eklediği gibi, Mossi devletleri aslında Batı Afrika halklarının geçmişte genellikle sahip olduğu *siyasi istikrarın* önde gelen örneklerinden biriydi (Davidson, Buah, & F., 1977). Mossi yönetimi altındaki beş devlet; Yatenga, Wagadugu, Gourma, Mamprusi ve Dagomba modern Burkina Faso ve Gana Cumhuriyetlerini içermekteydi. Mcfarland ve Rupley, Mossi bölgesinin 1912'de tek bir Cercle du Mossi (Mossi Çemberi) içinde birleştirildiğini ve bunun 1921'e dek sürdüğünü belirtmektedir (MacFarland & Rupley, 1998: 52).

Mossi Krallığının siyasi hayatı Avrupalıların gelişine kadar sürmüştür. Burkina Faso'nun Avrupalılarla temasıysa 1886'da, Gottlob Adolf Krause'un ilk ziyaretiyle

başladı (MacFarland & Rupley, 1998: 38). Alman kâşif Gottlob Adolf, Ouagadougou'ya ulaşan ilk Avrupalı olarak kayıtlara geçti. İzleyen yıllarda, tam olarak 1888'de, Fildişi Sahili'ne gönderilmiş olan Fransız subay ve kâşif Louis Gustave Binger, bugünkü Burkina Faso'yu ziyaret etti (MacFarland & Rupley, 1998: 36). Binger'in görevi Fildişi Sahili'nin sınırlarını belirlemektir. Ayrıca Alman İmparatorluğu'nun sömürge ordusunda görevli Kurt von François da Nisan 1888'de bugünkü Burkina Faso'yu ziyaret etmiştir.

Fransız kuvvetlerinin Bousse yakınlarında yenilgiye uğramasının ardından 1894'te George Ekem Ferguson Ouagadougou'yu ziyaret etti ve İmparator (*Moro Naba*) Wobgho ile bir himaye antlaşması imzaladı (MacFarland & Rupley, 1998: 40). Fransız kuvvetlerinin daha fazla tahribata uğramasını engellemek için Fransız Henri Alexis Decoeur, Gourma'da Fransız himayesinin kabulüyle sonuçlanan antlaşmalar yaptı (MacFarland & Rupley, 1998: 40). MacFarland ve Rupley, 1895'te Fransız Sömürge Bakanı Emile Chautemps'ın Mossi, Lobi ve Gourounsi üzerinde hamilikler kurulması talimatı verdiğini belirtmektedir (MacFarland & Rupley, 1998: 40). Bu, büyük Mossi Krallığı üzerinde Fransız himayesi kurulmasının zeminini hazırlamıştır. Yatenga da bu himayeden memnun olmuştur, zira bir zamanlar Sidiyete kuvvetleri tarafından saldırıya uğrayıp sürgün edildiğinde Fransızları başkente davet etmiştir.

Fransızların nüfuz ticareti Krallıkta, kralların tahtan indirilmesiyle sonuçlanan kaos ve isyanlara yol açtı. 1900'lerin başında, Ouagadougou'nun batısındaki Kipirsi bölgesinde, Fransız yönetimine karşı geniş çaplı bir direniş başladı ve Fransızların buna cevabıysa işbirliği içinde olmayan şefleri uzaklaştırmak oldu (MacFarland & Rupley, 1998: 52). Fransa'nın dayattığı, geleneksel otorite ve riayet sistemlerini hükümsüz kılan bürokratik iktidar yapısı, Robin Sharp'ın ifadesiyle, Burkina halkı için ilk büyük şoktu (Sharp, 1990: 6).

Baud (Fransız) ve Thierry (Alman) anavatanları adına, sınırların belirlendiği bir antlaşmaya imza atana dek, Fransızlarla Almanlar bölgede çatışan çıkarlara sahipti (Sharp, 1990: 44). 1897’de Paris’te Fransa ve Almanya, Togo’nun kuzey sınırını belirleyen ve Almanya’nın Gourma üzerindeki taleplerini geri çekmesiyle sonuçlanan antlaşmayı imzaladı (Sharp, 1990: 44). 1898’de ise Fransızlarla İngilizler, Mossi ve Lobi topraklarını Fransa’ya veren sınır düzenlemesi üzerinde uzlaştılar. Bu da Fransa-İngiltere sınır antlaşmalarından birinin ilk adımını oluşturdu. Bu iki ülkenin kendi belirledikleri sınırları gösteren haritalar Britanya adına James O’Kinealy ile Fransa adına Ferdinand Verlaque tarafından Léo’da değiş tokuş edildi (Sharp, 1990: 50).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1946’da Fransız sömürgeleri La France d’Outre-Mer (Fransa Denizaşırı Bölgeler Topluluğu) bünyesinde birleştirildi. Birleşme “tebaa” statüsünün sona ermesine yol açtı ve Fransa’da oy hakkına sahip olmamakla birlikte Topluluk bünyesindeki herkes yurttaş hâline geldi. Aynı zamanda bu kişilere az da olsa bazı haklar tanınarak Fransa’nın denizaşırı topraklarında basın özgürlüğü tesis edildi ve yargısal olmayan yaptırımlara son verildi. 1947’de Fransa Ulusal Meclisi, Moro Naba (*imparator*) Sagha tarafından yapılan talep üzerine, Yukarı Volta’yı ayrı bir ülke olarak yeniden düzenledi ve Gaston Mourgues da ülkeyi 1932’deki sınırlarına göre yeniden düzenlemek üzere idareci olarak atandı (MacFarland & Rupley, 1998: 66). Mossilerin partisi Voltaik Birlik, ülkenin 1949’daki ilk Genel Konsey seçiminde çoğunluğu elde etti. Nihayet 1956’da da Batı Afrika Fransız Federasyonu’nun tasfiyesinin ardından Yukarı Volta kendi başına bir ülke haline geldi (MacFarland & Rupley, 1998: 67). Joseph Conombo, Daniel Ouezzin Coulibaly, Nazi Boni, Phillippe Zinda Kabore, Gerard Kango Ouedraogo ve Henri Guisso bağımsızlığa giden yolda ülkenin siyasi sahnesine bir şekilde katkıda bulunmuş olan önemli siyasi liderlerden bazılarıydı.

1957’de Gana’nın bağımsızlığını kazanması Afrika’daki bağımsızlık hareketlerinin fitilini ateşledi ve Yukarı Volta da bunun dışında kalmadı. Gine, 1958’de

Fransız Batı Afrikasının bağımsızlık elde eden ilk ülkesi oldu (MacFarland & Rupley, 1998: 70). Bu da en nihayetinde Fransa sömürgesi olan ülkelerin hepsinde self-determinasyon sağlandı. Gine'nin bağımsız olduğu yıl Yukarı Volta da Fransız Birliği içinde otonom bir cumhuriyet hâline geldi ve Union Démocratique du Voltaïque (UDV – Voltaik Demokratik Birliği) lideri Maurice Yaméogo devlet başkanı, Paul Masson ise -sonradan görevden alınmış olmakla birlikte- Yüksek Komiser oldu (MacFarland & Rupley, 1998: 72). Fransız topraklarında doğrudan merkezi yönetim kurulmuştu ve Fransa Cumhuriyeti tarafından verilen talimatlar uyarınca ülkeyi yöneten yüksek komiserler tarafından idare edilmekteydi (Mazrui & Wondji, 2014: 60). McFarland ve Rupley, 1959 sonunda Teritoryal Yasama Meclisinin, Ulusal Meclis hâline geldiğini ve Yaméogo'nun Yukarı Volta Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olduğunu belirtmektedir (MacFarland & Rupley, 1998: 74). Ulusal Meclis'te yapılan oylama sonucunda büyük bir çoğunlukla Yukarı Volta için yeni bir Anayasa kabul edildi. Yaméogo Fransa'dan, Yukarı Volta'nın tam bağımsızlığını talep etti. Ancak, Byran J. Williamson'ın da belirttiği gibi, bağımsızlıktan önce UDV, 1958 güzünde Fransa'dan daha fazla özerklik elde edilmesinin ardından ülkedeki siyasi meselelerin çoğu üzerinde denetim sahibi olmuştu.

Ülke 5 Mayıs 1960'ta, ilk adı olan Yukarı Volta olarak Fransa'dan bağımsızlık kazandı. Bağımsızlık sırasında Burkina Faso, Victoria Brittain'in ifade ettiği gibi, Fransa sömürgelerinin en yoksul ve en küçüklerinden biriydi (MacFarland & Rupley, 1998: 39). 1960 ve 1965'te seçilen Maurice Yaméogo ülkenin ilk başkanı oldu. Brittain, Maurice Yaméogo rejimini “uzun zamandır, etrafındaki nüfuz edilemez kırsal bölgeler bir yana, Ouagadougou'yu da hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini vazededen bir kadercilik telkin eden Fransız danışmanlarla dolu beceriksiz bir hükümet” olarak nitelendirmektedir (Brittain, 1985: 39). Nitekim Yaméogo daha sonra, Yarbay Sangoulé Lamizana tarafından yönetilen bir darbe ve kendisine karşı gelişen halk ayaklanması sonucunda devrilmiştir.

Burkina Faso ismi 1984'te, dönemin Cumhurbaşkanı Captain Thomas Sankara tarafından kabul edildi. İsim değişikliği Sankara'nın devrimci rejiminin birinci yıl dönümünde yapıldı. Burkina Faso ismi, ülkenin en yaygın konuşulan iki yerel dili olan Mossi ve Dyula dilinde "Dürüst İnsanlar Ülkesi" anlamına gelmektedir (Ziankahn Jr., 2001: 79). Sömürge dönemine ait bir isim olan Yukarı Volta'nın, Burkina Faso olarak değiştirilmesi Sankara'nın, ülkenin kimliğinin oluşturulması ve sömürge geçmişinden kurtulması yolundaki hedeflerinden biriydi (Williamson, 2013: 38). Ouagadougou, Burkina Faso'nun idari ve ticari faaliyetlerinin merkezi olmasının yanı sıra ülkenin başkentidir. Ülkede yaşayanlar Burkinalı (Burkinabé) olarak bilinir. Başat etnik gruplar Mossiler ve Fulaniler olsa da ülkede Lobe, Gourounsi, Yarse, Samo, Dogon ve Mande gibi pek çok diğer etnik grup da bulunmaktadır.²

Halk

Burkina Faso etnik olarak farklı ama bütünleşmiş toplumlardan oluşan seküler bir devlettir (CountryWatch, 2018 ed.: 214). Göçle ülkeye gelen Mossi etnik grubu, bugünkü Burkina Faso'yu oluşturan krallıkları kurmuş ve bölgeye yerleşmiştir. Ülkedeki en büyük ve başat etnik grubu Mossiler oluşturmaktadır. Burkina Faso'daki etnik grupların sayısı ve nüfus büyüklüğüne dair çelişkili veriler bulunmaktadır. Robin Sharp, göç dalgalarının Burkina'yı dillerin ve kültürlerin buluşma noktası hâline getirdiğini ve ülkede en az 15 farklı dil konuşan, 60'tan fazla etnik grup olduğunu belirtmektedir (Sharp, 1990: 5). CIA World Factbook'ta ise Mossi, Fulani, Gurma, Bobo, Gurunsi, Senufo, Bissa, Lobi, Dagara, Tuareg/Bella, Dioula ve diğerleri Burkina Faso'daki etnik gruplar olarak listelenmektedir (Central Intelligence Agency, 2018).

² "Burkina Faso'nun Moré (Mossi) ve Djoula (Fulani) dillerindeki çevirisi için bkz. Pierre Englebert, *Burkina Faso: Unsteady Statehood in West Africa* (Boulder, Colo: Westview Press, 1996), p1, p58.

Mossi etnik grubu nüfusun % 58'ini oluşturmaktadır. Mossiler savaşçı ve ataerkil bir tarım toplumdur. Dış istilacıların dini dayatmalarına karşı şüpheliydiler ve buna göğüs gerdiler (CountryWatch, 2018 ed.: 214). Büyük bir kısmı ülkenin merkezinde bulunmakta ve Ouagadougou, Ouahigoya, Koudougou ve Kaya gibi büyük şehirlerde yaşamaktaydı. Diğerlerine kıyasla Fulaniler de % 8,4'lük nüfus oranıyla ikinci büyük etnik grubu oluşturmaktadır. Hayvancılıkla geçinmektedir ve ağırlıklı olarak ülkenin kuzey bölgesi Sahel'de yaşamaktadırlar.

Burkina Faso'nun sahip olduğu en büyük zenginlik kaynağını ülke halkı oluşturmaktadır (MacFarland & Rupley, 1998: 65). Toplam nüfusun yarısından fazlasını genç nüfus meydana getirmektedir. Nüfus büyüklüğünü belirleyen doğum, ölüm ve göç faktörleriyle değişebilse de bu gerçek ortadadır. Kesin rakamlarla ifade etmek gerekirse, nüfusun % 65'ini gençler oluşturmaktadır ve bunun da yarısından biraz fazlası kadındır. Bu, bağımlılık oranında bir yükselişin yanı sıra bir demografik fırsat da olabilir. Genç nüfusun sahip olduğu geniş pay, yüksek büyüme ve yoksulluğun azaltılması bakımından bir demografik fırsat penceresi sağlamaktadır (bkz. World Bank, Reproductive Health at a Glance: Burkina Faso, 2011: 1). Bununla birlikte 65 yaş ve üstü nüfusa ilaveten, yüksek genç nüfus oranı bir ölçüde bağımlılığa da yol açmaktadır. Burkina Faso'da nüfusun toplam bağımlılık oranı % 93,5'tir (bkz. Countrymeters: Burkina Faso).

Eğitim ve Elitizm

Sömürge döneminde ülkeye girmiş olmakla birlikte Fransızca, Burkina Faso'nun resmi dilidir. Pek çok durumda, ülkedeki farklı etnik gruplar için ortak dili oluşturmaktadır. Resmi kurumlarda ve okullarda Fransızca konuşulmaktadır. Ülkedeki okuryazarlık oranı % 56 civarındadır ve kadınlar lehine bir eşitsizlik söz konusudur (World Bank, *Burkina Faso National Education Profile 2014 Update*). Özellikle de erken yaşta

eğitim imkânına sahip olanlar, elit tabakanın oluşumunda ayrıcalık sahibidirler. Bu onları, toplumun sıradan insanlarından ayırır. Burkina Faso'daki elitizm, ülkenin siyasi görünümüne derin ve gözle görülür bir etkisi olduğundan üzerinde durmayı gerektiren bir konudur.

Bu tabakaya mensup kişiler, Burkina Faso'nun siyasi gidişatını büyük ölçüde nüfuz altında tutmaktadır. Rejimlerdeki ve bu rejimlerin politikalarındaki değişiklikleri anlayabilmek için söz konusu tabakanın kompozisyonunu ve politikalara nasıl etki ettiğini bilmek önem taşımaktadır. Morris Janowitz'e göre elitler, "iktidar eğer diğerlerinin tutumları üzerindeki denetim olarak tanımlanırsa, mevcut ve potansiyel iktidara en fazla sahip olanlar"dır (Janowitz, 1960: 6). Burkina Faso'da bu tabakanın bileşenleri siyasetçiler, geleneksel liderler, sendika liderleri, iş dünyasının liderleri, öğrenciler ve en önemlisi ordunun üst kademesidir. Bu kişilerin tamamı çeşitli kazanılmış haklara sahiptir ve dolayısıyla siyasi işlere ve ülke gidişatına etki etmektedir.

Takipçi sayıları sayesinde geleneksel liderler, sömürge dönemi de dâhil olmak üzere, ülkenin siyasi işleri üzerinde etkili ve söz hahibi olmuştur. Geleneğin, sosyal normların ve inancın koruyucuları olarak sözlerine itibar edilmektedir ve yakın durdukları siyasi partilerin adayları için giriştikleri faaliyetlerle seçim kampanyalarında belirleyici bir rol oynamaktadırlar (Koussoube, Loada, Nebie, Raffinot, 2014: 10). Bununla birlikte geleneksel şefler, kendi topluluklarının liderleri olarak sahip oldukları siyasi pozisyonlarına el koymaya çalışan rejimlerle de çatışma içindedirler.

Reel politikaysa sendikaların denetimindedir. Sendikalar, Burkina Faso'daki en etkili güç olarak görölmektedir (Koussoube, Loada, Nebie, Raffinot, 2014: 11). Ülkede çok sayıda etkin sendika bulunmaktadır. Bunlar arasında Serbest Sendikalar Voltaik Örgütü (OVSL), Yukarı Volta Afrikalı Öğretmenler Ulusal Birliği (SNEAHV), Burkina Komünistler Birliği (UCB), Sosyal Demokratlar Birliği (UDS) ve Burkina'nın Kalkınması

için Yeşiller Birliği (UVDB) sayılabilir. William Tordoff, Burkina Faso da dâhil olmak üzere kıta genelinde, siyasaten baskıcı ve ekonomik olarak da beceriksiz rejimlere karşı halkın katıldığı büyük gösterilerde sendikaların önemli bir rol oynadığını gözlemlemiştir (Tordoff, 2002: 106). Örneğin 1966'da Maurice Yaméogo'nun, 1980'de Laminza'nın, 1982'de Saye Zerbo'nun, 1983'te Jean-Baptiste Ouédraogo'nun, 1987'de Sankara'nın ve 2015'te Compaoré'nin iktidardan düşürülmesinde, sendikaların ülkeyi felce uğratan grevleri etkili olmuştur. Bazı siyasi parti üyeleri de sendika üyelikleri yoluyla kabiliyetlerini arttırmaktadır. Ülkedeki siyasetçilerin bir kısmı, siyasi kariyerlerine sendiklarda başlamıştır. Örneğin Burkina'nın Kalkınması için Yeşiller Birliği (UVDB) lideri Ram Ouédraogo, 1991'deki başkanlık seçimlerinde aday olmuştur. Bunun yanı sıra Sosyal Demokratlar Birliği (UDS) gibi bazı sendikalar da siyasi partiye dönüşmüştür.

Buna ilaveten Koussoube, Loada, Nebie ve Raffinot'nun belirttiği gibi siyasi partiler, bağımsızlığa geçiş sürecine doğrudan müdahil olmuştur (Koussoube, Loada, Nebie, Raffinot, 2014: 11). Siyasi partilerin kişiselleştirilmesi ülkede yaygın olarak görülebilmektedir. Siyasalar belirli kişilerin çevresinde belirlenmekte ve parti, liderin şahsında varlık kazanmaktadır. Halk Cephesi (FP) lideri Blaise Campoare bu durumun açık örneğidir. Ayrıca, özellikle de askeri iktidar dönemlerinin siyasi partileriyle parti liderleri, sendikaları bastırmak için sert tedbirlere başvurmuş, bunun sonucunda sendikaların siyaset sahnesindeki etkisi azalmıştır.

Ülke tarihinde güç dengesinin gidişatını belirleme konusunda ordu, etkin ve mutlak bir güce sahip olmuştur. Elit tabakanın diğer üyeleri, özellikle de siyasi karmaşa dönemlerinde ülkenin düzene sokulması için orduya çokça güvenmiştir. Esasta ordu, elit tabakanın silahlı kanadını oluşturmaktadır. Bu güven siyasi sahnedeki ilk askeri müdahaleyi de tetiklemiş ve Maurice Yaméogo'ya ve onun birinci cumhuriyet yönetimine karşı gerçekleştirilen 1966 darbesiyle sonuçlanmıştır. Bu da ülkedeki ilk iktidar

değişikliğinin gerçekleşmesini hızlandırmıştır. Burada ele alınan her bir darbenin önde gelen isimlerinin tamamı, askeri rütbe sıralamasında elitleri oluşturan gruba mensup tabur komutanları ve/veya Burkina Faso dışında eğitim(ler) almış kişilerdir. Bu konuda çalışan yazarlara göre de askeri unsurlar, kendi çıkarlarını korumak için müdahalede bulunmaktadır. Bunun yanı sıra müdahale orduya daha fazla güven duyulmasına ve böylece sonraki darbelere de zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak Burkina Faso'da yönetimin olağan yollarla değişmesi, ordu mensuplarınca sürekli olarak engellemiş, seçimle iş başına gelen, ilk cumhurbaşkanı Maurice Yaméogo (1960-1966) ve Roch Marc Christian Kaboré (2015-günümüz) dışında, devlet başkanları birbirlerini devririip durmuştur. Üstelik sadece bu iki isim, asker kimliğine sahip olmadan devlet başkanlığı yapabilmiştir.

Elit tabakayı oluşturan yukarıdaki unsurların tamamı Burkina Faso siyasetinde son derece önemli bir role sahiptir. Aslında herhangi bir zamanda hangisinin baskın etkiye sahip olduğunu ölçmek son derece zordur. Her şeye rağmen yukarıdaki gruplar siyaset alanında mutlak belirleyiciler de değildir. Siyaset aynı zamanda sıradan insanların ellerindedir. Seçmenler olarak iktidarın gerçek taşıyıcıları onlardır ve siyasal alana etki edilmesinde oldukça mühim bir konumdadırlar. Bağımsızlıktan bu yana rejimlerin kurulması veya sona erdirilmesinde, öğrencilerin de içinde bulunduğu büyük halk kitlelerinin de dahli vardır.

Ekonomi

Burkina Faso, düşük gelirli ülkeler arasında yer almaktadır. Bağımsızlıktan bu yana farklı sivil, askeri, kapitalist ve sosyalist ideolojik rejimler arasında gidip gelmektedir. Yirmi üç yıldır sürmekte olan bu durum, Bryan J. Williamson'ın tespit ettiği biçimde, liderlerce el altından ülke kaynaklarının yağmalanması yaygın olduğu için sonuç olarak

ülkenin ekonomik gelişimini engellemiştir (Williamson, 2013: 5). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 2016 İnsani Gelişme Endeksi'nde Burkina Faso, 188 ülke ve bölge arasında 185. sırada yer almıştır (UNDP Human Development Report, 2016: 2). Bağımsızlık sonrası ülke, ekonomik yönetim sistemine merkezi bir yaklaşım devralmıştır. Temel altyapı tesisleri gibi ekonomik büyümenin motoru olan yapılar üzerindeki kesintisiz devlet kontrolü özel sektör yatırımlarını kısıtlamaktadır.

Ülke ekonomisi büyük oranda düşük teknolojili tarımsal faaliyetlere bağımlıdır. Yaklaşık % 69'unu kırsal nüfusun oluşturduğu bölgeler başta olmak üzere ülke genelinde toplam nüfusun yarıdan fazlası tarımla uğraşmaktadır (bkz. Worldometers, Burkina Faso population). 2012'de gayrisafi yurtiçi hasılanın % 30'unu tarımsal üretim oluşturmuş ve işgücünün % 90'ından fazlası da tarım faaliyetlerinde istihdam edilmiştir (bkz. World Bank, Burkina Faso—Overcoming the odds, 2011: 1). İhracat açısından bakıldığında pamuk, ihracat gelirlerinin önemli kısmını oluşturan temel üründür. Bunun yanı sıra tümüyle olmasa da ülke ekonomisinin dayanak noktalarından birini de, maden endüstrisini Burkina'nın en büyük ikinci ihracat kalemi hâline getiren altın gibi madeni kaynakların işletilmesi oluşturmaktadır (FAO, 2014: 1). Sömürge döneminde sömürgeci Fransa'nın ülkenin kısıtlı doğal kaynaklarına bağımlılığı önemli düzeyde değildi. Fransa, sömürgesinin altyapı tesislerini inşa etmek, ordusunu oluşturmak ve işgücünü Fildişi Sahili gibi komşu ülkelerde kullanmak için maden yerine insan kaynağı "çıkarttı". Ülke ekonomisi yine de her zaman gıda ve akaryakıt fiyatlarındaki dalgalanma ve dış ticaret hadlerinin pamuğa bağlı bozulması da dâhil olmak üzere hem iklimsel hem de ekonomik dış şoklara karşı duyarlı olmuştur (FAO, 2014: 1). Ülkede ve çoğunlukla da kırsal alanlarda yoksulluk yaygın olagelmıştır. 1995'ten bu yana gayrisafi yurtiçi hasılda görülen yıllık % 5,5'lik kuvvetli büyümeye rağmen, nüfusun % 61'i günde bir Dolar'ın altında bir parayla geçimini sağlamaktadır (bkz. African Economic Outlook, 2012).

İzleyen dönemdeki siyasi istikrarsızlıklar ekonomiyi daha da kötüleştirmiştir. Aslında daha yoğun biçimde serbest piyasa tarafından yönlendirilen bir ekonomi modeline geçilmesiyle birlikte son 15 yıl içinde, yoksulluğun azaltılması ve büyümenin dayanakları sağlanmış oldu (bkz. World Bank, Burkina Faso–Overcoming the Odds, 2011: 1). Sankara liderliğindeki askeri darbe, kalkınma sürecinde ülkenin tasarruf yetkisini arttıracak biçimde, ekonomik kalkınmaya odaklanmıştı. Bu da makroekonomik yönetimin ve pazar ekonomisine doğru uzun süreli bir dönüşümün gelişmesine yol açtı (Ibid, 2011: 1). 1990’lardan itibaren daha piyasa temelli ve piyasaya yönelik bir ekonomiye doğru hızlı adımlar atıldı.

Burkina Faso büyük oranda dış yardımlara ve donör fonlarına bağımlıdır. Eski sömürgecisi Fransa’yla yakın ilişkileri bilinen bir gerçektir. Victoria Brittain “Fransa, ülke bütçesini döndüren dış yardımların tamamında belirleyici etken olduğu için eski sömürgeci güce neredeyse tam bir bağımlılığın söz konusu olduğunu” ileri sürmektedir (Brittain, 1985: 41). Aralık 1979’da da Cumhurbaşkanı Lamizana, Burkina Faso’nun varlığını sürdürmek için dış yardımlara bağımlı olduğu kabul etmiştir (MacFarland & Rupley, 1998: 88). Bununla birlikte Zerbo yönetiminde başbakan olarak göreve geldiği zaman yaptığı konuşmada Thomas Sankara, Fransa’yla ilişkilerin sona erdirileceğini ilan etmiş ve darbe sayesinde “ülkenin küçük düşürücü bağımlılıktan ve sömürgeci ilişkilerden kurtarılacağını” ifade etmiştir (Brittain, 1985: 41).

Hâlihazırda hükümetin yürüttüğü programların pek çoğu donörlerce yönlendirilmektedir. Bu da bazı tehlikeler doğurmaktadır. Donörlere ve yardımlara bağımlı olmak, Burkina siyasetinde ve ekonomisinde bugüne kadar büyük dalgalanmalara sebep olmuştur. Donörün öncelikleri değiştiği anda yardımların kesilmesi riski ortadır (FAO, 2014: 1). Üstelik donörler devlet yönetiminde hükümetlere belirli siyasaları da dikte edebilecektir. Burkina Faso ekonomik durumunu geliştirecek bazı teşvik edici adımlar da

atmıştır. Hükümet tarafından yapılan bu cesaretlendirici reformlar Burkina Faso'nun 1997'de, Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler (HIPC) Borç Hafifletme Girişimi kapsamına alınmasını sağladı (IMF Country Report, 2012: 1). Bu da ülke borçlarının 400 milyon \$ (NBD 229 milyon \$) azaltılmasına ve böylelikle ülkenin, Gelişmiş HIPC olarak sınıflandırılıp 300 milyon \$ (NBD 169 milyon \$) daha borç almasına olanak tanıdı (bkz. African Economic Outlook, 2012). O tarihten bu yana Burkina Faso, "Hızlandırılmış Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi" (SCADD) olarak anılan yeni bir kalkınma stratejisi benimsemiştir. Böylece de büyümenin hızlandırılması ve siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amaçlarına yönelmiştir (IMF Country Report, 2012, p. 1).

Bununla birlikte yurttaşların ve sendikaların büyük kısmı hükümetin ekonomi politikalarından memnuniyetsizlik duymaktaydı. Hükümet politikalarına karşı gösterdikleri isteksizlik ve giriştikleri protestolar, ülkede askeri darbelerin gerçekleşmesine de yardımcı oldu. Bu nedenle ülkenin ekonomik performansı, siyasi istikrarsızlık yüzünden daima zayıfladı. Askeri darbeler ülkedeki ekonomik ilerlemeye büyük zararlar verdi. Özellikle de 1980'lerdeki askeri darbeler Burkina Faso'nun değişken ekonomisini tökezletti. Yine de Blaise döneminde düşük oranda da olsa ekonomide bir gelişme görülmeye başladı. Yaşam standardı değişiklik göstermese de, Blaise Compaoré hükümetinin, 1980'lerde ulusal ekonominin ilerlemesine katkısını büyük oldu (IMF Country Report, 2012: 6).

Ülke ekonomisinin iyileştirilmesinde Thomas Sankara'nın da önemli katkıları olmuştur. Sankara ve hükümeti, ekonominin serbestleşmesi ve geliştirilmesi yönünde kapsamlı ekonomik ve sosyal reformlara giriştiler. Sankara hükümeti ulusal gelirin temel kaynağı olarak gördüğü tarımsal projelere daha fazla öncelik tanıdı ve daha fazla fon ayırdı. Ayrıca Sankara, yolsuzluğa karşı da kararlı bir mücadele başlattı. Zira yolsuzluk

Burkina Faso ekonomisine zarar veren temel unsurlardan biriydi. Bugün de tüm şiddetiyle devam eden yolsuzluğa ülkede yaygın biçimde rastlanmaktadır. Sonuç olarak Sankara'nın devrimci hükümeti yolsuzlukla mücadele yolunda, aristokrasinin ve zengin tüccarların hak ve ayrıcalıklarını sekteye uğratan tedbirler benimsemiştir (Sankara, 2007: 21).

Yolsuzluk oranı ülkeyi son derece güç bir ekonomik duruma sokmuştur. Yolsuzluk, kamusal ve özel tüm sektörlerde yayılmıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2016 Yolsuzluk Algı Endeksi'nde Burkina Faso, 175 ülke içinde yolsuzluğun en fazla hissedildiği 72. ülke olmuştur (bkz. Transparency International, Corruption Perceptions Index 2016). İronik biçimde yolsuzluğun bu düzeye gelmiş olması, "Dürüst/Bozulmamış İnsanlar" olarak bilinen Burkinalıların namına gölge düşürmektedir. Yolsuzluk tehlikesini engellemek için hükümet, 2015'te yeni bir yolsuzluk karşıtı yasa kabul etmiştir. Ancak kurumların zayıflığı nedeniyle yasanın uygulanışı kısmen etkisiz ve sonuçsuz kalmıştır. Burkina Faso'da yolsuzluğun somut etkisi, 2008'de hayat pahalılığındaki artışa karşı geniş çaplı protestoları tetikleme olmuştur (Engels, 2015: 93). Bu durum ve kamuoyunun tepkisi, yolsuzluğun yaygınlığının ülkenin ekonomik performansına ne denli zarar verdiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla yolsuzluğun Burkina Faso'da ekonomik ilerlemeyi önlediği ve ekonomiyi tehdit ettiğini söylemek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde askeri darbe ve rejimlerin anlaşılmasına literatürün sunduğu katkılar gözden geçirilmeye çalışılacaktır. Afrika ve Afrika dışındaki askeri darbe ve askeri rejimler hakkında çok sayıda bilimsel kaynak bulunmaktadır. Ancak Burkina Faso'daki askeri darbe ve rejimlerle ilgili yeterli materyal yoktur. Daha çok Sankara ve Compaoré'ye odaklanan birkaç çalışma dışında, spesifik olarak burada üzerinde durulan darbe ve rejimler hakkında çok az yazılı kaynak vardır. Bu gerekçeyle bu bölümün çeşitli kısımlarında, sözü edilen akademik kaynaklar incelenecektir. Öncelikle, genel bir bilgi edinmek ve darbe terimini anlamak için darbe teriminin anlamı, darbelerin türleri ve motivasyonları hakkında tanıma yönelik genel bir değerlendirme yapılacaktır. İkinci olarak da askeri rejimin anlamı, askeri rejimlerin sınıflandırılması ve rejimlerin ayakta kalabilmelerinin yolları analiz edilecektir. Son olaraksa Afrika'daki askeri darbelerin genel bir değerlendirmesi yapılacak ve darbelerin yayılması tartışılacaktır.

Askeri Darbe Nedir?

Fransızca *coup d'état* (askeri darbe) ifadesi, “devletin felce uğraması” veya “hükümete darbe vurulması” anlamında kullanılmaktadır (Besong, 2005: 2). Luttwak askeri darbeyi, “devlet aygıtının küçük ama kritik bir bölümüne sızma ve bu sayede sonrasında hükümeti, kalan kısmın kontrolünden de men etme” şeklinde tanımlamaktadır (Luttwak, 1968: 12). Bu tanımdan, devlet aygıtının bu bölümünde görevli kişilerin pek çok durumda askerler olduğu sonucuna varılabilir. Bununla birlikte bu bölümün dışında da, fiilen darbeye katılmamış olsa da darbeye destek vererek sürece dâhil olan siviller ve asker olmayan resmi görevliler olabilir.

Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz, “sivil politikacılar ve aktörlerin [*içeriden ve dışarıdan*] bir askeri darbe çabasını destekleyip buna arka çıkabileceğini, ancak genellikle fiilen darbeye katılmadıklarını” belirtmektedir (Ezrow & Frantz, 2011: 97). Bu kişiler ille de elit tabakadan olmayacağı gibi, darbeye katılmaları da her zaman gerekli değildir. Örneğin Burkina Faso’da askeri darbeler, ordudaki düşük rütbeli subaylar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ezrow ve Frantz’ın (2011) belirttiği üzere çeşitli motivasyonlarla yapılan askeri darbeler genellikle liderliğin zorla değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Ezrow & Frantz, 2011: 97). Ordu tarafından devlet idaresini elinde tutan liderin değiştirilmesine duyulan istek rejim değişikliğine de zemin hazırlamaktadır.

Devlet aygıtının kritik bir parçası olarak ordunun, darbeye üstlendiği belirgin rolün altını çizen Thomson darbeyi, “hükümetin ani ve hukuksuz biçimde yerinden edilmesi ve bunda güvenlik güçleri mensuplarının [*küçük bir kısmının*] belirgin bir rol oynaması” olarak tanımlamaktadır (Thomson, 2010: 134). Darbenin gerçekleştirilmesinde güvenlik güçlerinin merkezi bir rolü vardır. Çoğunlukla ordudan olmak üzere güvenlik güçleri yetkililerini içerir. McGowan’ın da ortaya koyduğu şekilde askeri bir darbe, “devletin ordu, güvenlik güçleri ve/veya polisten oluşan kuvvetlerinin de dâhil olduğu, görece küçük elit gruplar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerle mevcut siyasi rejimin ani ve hukuksuz biçimde yerinden edildiği durumdur” (McGowan, 2003: 370). Diğer bir deyişle bir darbenin küçük bir grup güvenlik gücü tarafından, tam olarak da ordu tarafından, birkaç saat veya birkaç gün içinde hızlı ve beklenmedik şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Darbeyi planlayanların ilk hedefi, bu kısa süre içinde iletişim ağlarının yanı sıra radyo ve televizyon istasyonları gibi devletin temel simgelerini felce uğratmak ve denetim altına almaktır.

Ancak askeri darbeler, demokratik süreçlerin tetiklediği rejim değişikliklerinden farklıdır ve kitlesel devrimler ya da dış saldırılarla da karşıtlık içindedir. Bunun yanı sıra

askeri darbeler suikastle sonuçlanabilse de suikastlerle çelişen farklılıklara sahiptir. Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz, darbelerle suikatler arasında dört farklılık olduğunu ifade etmektedir:

1) suikastlerde diktatörün öldürülmesi gerekmektedir ama bu, darbeler için geçerli değildir; 2) diktatörün öldürülmesi, hiçbir şekilde darbenin başarısını garanti etmez; 3) suikastler tek bir kişi tarafından gerçekleştirilir, darbelerse birden fazla aktör gerektirir; ve 4) suikastçinin hedefi lideri öldürmekken, darbe planlayanları hedefi iktidarı ele geçirmektir. Darbeler, suikastlardan daha ihtiraslı girişimlerdir. Hiç kimse iktidarı tek başına ele geçiremeyeceği için birden fazla aktör arasında koordinasyon kurulmasını zorunlu kılar. (Ezrow & Frantz, 2011: 97).

Yakından bakılırsa kitlesel devrim, dış saldırı, suikast veya askeri darbenin vardığı son nokta devlet liderinin görevden alınmasıdır. Bununla birlikte darbeler, liderlikte hızlı ve zorunlu bir değişikliğe işaret eder. Darbe sırasında yönetici sınıftan, planlanan darbeye karşı olan belirli kimseler tutuklanır, alıkonur ya da sürgün edilir. Darbeyi tertip edenler ayrıca 'devletin sembollerinin'; önemli hükümet yetkililerinin, iletişim araçlarının ve sokaklarla elektrik santralleri gibi fiziki altyapının da fiziksel denetimini ele geçirirler (Mcgowan, 2003: 2). Katliam ve şiddet her zaman askeri darbelerin gereklerinden değildir. Ayrıca bunlar darbenin başarısı için gerekli ya da olmazsa olmaz da değildir. Ancak Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz'ın belirttiği gibi gerektiğinde kuvvet kullanılacağıyla ilgili bir tehdit beklentisi her zaman darbenin temelini oluşturmalıdır (Ezrow & Frantz, 2011: 97). Bunun yanı sıra Luttwak'ın Coup d'Etat: A Practical Handbook kitabına yazdığı

önsözde S. E. Finer, siyasi hesapların ve teknik programların en ince ayrıntısına kadar yapılmak zorunda olduğunun altını çizmektedir (Luttwak, 1968).

Askeri Darbelerin Motivasyonları

Darbelerin motivasyonları çoğu durumda kadroların yerinden edilmesi ve devirdikleri hükümetlerin politikalarının değiştirilmesidir. Müdahalelenin ardından, bir darbeye başvurmuş olmalarını meşrulaştırma arayışı içinde çeşitli sebepler geliştirilir. Darbe liderleri müdahalelerini açıklamak için farklı sebepler sunsa da, bunlar birbirine benzemektedir ve şunlarla bağlantıdır: yolsuzluğun ve nepotizmin kökünün kazınması, kötü yönetimin ve kabileciliğin önüne geçilmesi veya ülkenin kaosa sürüklenmesinin engellenmesi. Sonuç olarak görünüşte darbeciler anayasal bütünlüğü, ulusal egemenliği ve dürüst ve etkili bir hükümeti yeniden tesis etmek ve garanti altına almak üzere gelirler (Meredith, 2013: 219). Ülkenin bozulan ekonomisini canlandıracak ve ordunun kurumsal çıkarlarını koruyacak bir hükümet olarak... Pek çok darbenin başat unsuru olan, ordunun siyasete karışması anlamında değil. Ancak Nordlinger'e göre "darbelerin büyük çoğunluğu kısmen, öncelikle veya tümüyle, ordunun çıkarlarını savunmak veya kabul ettirmek amacıyla yapılır (Nordlinger, 1977: 78). Bu nedenle müdahale, önceki yöneticilerin *yanlışlıklarını ve adaletsizliklerini* giderecek, düzeltecek ve reforme edecektir. Darbelerin motivasyonlarını tanımlarken Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz şunu ifade etmiştir:

Darbeyi planlayanların hedefleri önemli ölçüde değişkendir. Kimi durumlarda darbeciler sadece ters düştükleri bir lideri görevden alma amacındadırlar, kimi durumlardaysa siyasi sistemde köklü bir dönüşüm arzusu taşırlar. Bazı darbeler

hoşnutsuzluk içindeki halk adına ordu tarafından yapılan bir müdahaleyi simgeler, bazılarıysa ordu içindeki küçük bir grubun tercihleri doğrultusunda gerçekleştirilir (Ezrow & Frantz, 2011: 97).

Afrika siyasetinde ve özellikle de Burkina Faso’da askeri müdahalelere atfedilebilecek tek bir motivasyon kaynağı yoktur. *Government and Politics in Africa* kitabında William Tordoff, “askeri müdahalelerin öncelikli nedenlerine ilişkin” farklı görüşler olduğunu ve “bu konuda bazı gerçeklerin yadsınamayacağını” ifade etmektedir. (Tordoff, 2002: 168). Buna göre darbecilerin esas hedef ve motivasyonunu genellikle ülkenin siyasi sisteminin dönüştürülmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla da Luttwak’ın belirttiği üzere tüm askeri darbelerin genel niteliği, ülke üzerinde tam kontrol kazanmak için devletin karar alma gücünü beklenmedik biçimde ele geçirme amacını taşımalarıdır. Martin C. Needler tespitine göre “ordu genellikle, farklı motivasyonların bir kombinasyonu sonucunda siyasete müdahale eder ve ordunun çıkarları çoğunlukla ekonomik elitlerin ekonomik çıkarlarını tamamlayacak biçimde yorumlansa da, bu kombinasyonda ağır basan ordunun kendi kurumsal çıkarlarının savunulmasıdır” (Needler, 1987: 59). Ordunun ülke siyasetine dahli, farklı tipolojilerde sınıflandırılabilir. Bu da askeri darbelerin, özellikle de tipik bir örnek olarak Burkina Faso’daki darbelerin ardındaki mantığın ve gerekçelerin anlaşılmasını sağlayacaktır.

Askeri Darbelerin Türleri

“Askeri darbeler birbirinden nasıl ayırt edilmelidir? (Başka yerlerdeki darbelerden daha az olmayan) Afrika’daki darbeler ideal tiplere ayrılmaz. Hükümetin politikacılarla partilerin işi olduğu konusunda daha önce kabul edilmiş olan uzlaşının bozulmasıyla, darbeye giden yolda

siyasete yönelik ilk müdahale gerçekleşmiş olduğundan, daha en başta darbeyi tetikleyen şeyin ne olduğuna bakmak, darbeleri incelemek açısından faydalıdır. Ancak darbeleri türlere ayırmak etkinliği sınırlar; darbeler genellikle karmaşık motivasyonlarla doğar ve bir türden diğerine geçip durdukları ve yine eylem planlarında değişikliğe gittikleri için yarı yolda kendi motivasyonlarını değiştirirler.” (First, 1970: 205)

Ordunun siyasete müdahil olmasını ele alan çalışmalar konusunda yetkin bir isim olan Samuel P. Huntington, askeri darbelerin çeşitli türleri üzerine çok sayıda çalışmaya imza atmıştır. *Political Order in Changing Societies* adlı kitabında da bu küçük, sosyal olarak homojen, son derece disiplinli ve tutunumu yüksek grubun -ordunun- devletin siyasal yapısına dâhil olmasının öncüllerini analiz etmekte ve açıklamaktadır. Bu tipolojiler, Burkina Faso'daki çeşitli darbelerin motivasyonlarını anlamaya ve ayırtırmaya yardımcı olacaktır. Huntington'ın sınıflandırdığı şekliyle askeri darbelerin üç türü vardır: reformcu/yenilikçi darbeler, veto darbeleri ve koruyucu darbeler.

a. Reformcu/Yenilikçi Darbeler

Reformcu/yenilikçi darbelerle başlamak gerekirse bunlar, devlet yönetimini elinde tutan yozlaşmış ve despotik birkaç idareciden -oligarşik yapıdan- kurtulmak üzere düzenlenen askeri darbelerdir. Ordu kendini, siyasal katılımı yönetimdeki az sayıdaki kişinin ötesine yaymakla görevli sayar. Bunu başarmak için de siyasi sistemin yayılmasının bekçisi olacak bir darbe yoluyla siyasi sahneye adım atar (Huntington, 1968: 222). Dolayısıyla darbeyi planlayanların gözünde, özellikle de orta sınıf yararına daha geniş bir siyasal katılım için sistemin reforme edilmesi yegâne görev hâline gelir.

b. Veto Darbeleri

İkinci darbe türü *veto darbeleridir*. Bu, reformcu darbenin tersine bir amaç taşır. Veto darbelerinde ordunun motivasyonu, mevcut rejim ya da siyasete kitlesel katılım nedeniyle orduya yönelen tehditlerin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılmasıdır. Huntington'a göre bu darbe türü "iktidardaki hükümet, radikal politikaları desteklemeye ya da ordunun, iktidarın dışında tutmak istediği gruplara [parti ya da hareket] doğru adımlar atmaya başladığında ortaya çıkmaktadır" (Huntington, 1968: 224). Dolayısıyla bu darbe türünde ordu, siyasal katılımın kapsamını kitleleri içine alacak şekilde geliştirilmek yerine, daha da daraltılmaktadır. Böyle bir darbenin etkisi, Huntington'a göre, "siyasal katılımın daha radikal gruplar lehine artırılmasını önlemek ve böylelikle sosyal-ekonomik reform sürecini yavaşlatmak" şeklindedir (Huntington, 1968: 224). Ordu, özellikle de çıkarları rejim tarafından tehdit edildiğinde müdahalede bulunur.

Ülkedeki belirli bir grubun siyasete katılımının sınırlandırılması, bu tür darbeleri motive etmektedir. Görevden alınan hükümet pek çok vakada, seçimlerle ve halk desteğiyle iktidara gelmiş olan popüler bir hükümettir. Bu nedenle veto darbeleri, seçilmiş bir hükümeti iktidardan indirmeyi hedefleyen darbelerdir. Böyle bir darbe ezici bir baskı ve şiddetli bir katliamla sonuçlanabilir (Connor, 2017: 29). Dolayısıyla veto darbelerinin ardından, -selefleri tarafından yürütülen eski sistemin aynısını yeniden tesis eden- otokratik rejimler gelmekte ve karşı darbelerle dış baskılara karşı saldırgan bir tutum benimsenmektedir.

c. Koruyucu Darbeler

Huntington'ın sınıflandırmasındaki son askeri darbe türü *koruyucu darbedir*. Bu darbe türünde ordu, mevcut rejimin "kötü yönetiminden" ülkeyi korumak ve kurtarmak amacıyla siyasi arenaya müdahale etmeyi tercih etmektedir. Huntington göre "Ordunun

siyasete müdahil olması aralıklarla ve sınırlı hedeflerle gerçekleştirilir ve dolayısıyla ordu kendini ne toplumu modernize edenler olarak, ne de yeni bir siyasal düzenin yaratıcıları olarak görür. Ordu kendini, varolan düzenin koruyucusu ve muhtemelen temizleyicisi olarak görmektedir.” (Huntington, 1968: 225). Ancak Saye Zerbo öncülüğünde 25 Kasım 1980’de gerçekleştirilen darbede olduğu gibi, bu tür darbelerin sosyo-ekonomik yapıda nadiren köklü bir değişiklik getirdiği söylenebilir. Bu tür darbelerde ordu tarafından devrilen rejim, çoğunlukla popüler olmayan ve yolsuzluk ve diğer olumsuz faaliyetleriyle adı çıkmış bir rejimdir. Dolayısıyla rejimin ekonomik krizler ve popülerite krizleriyle yüz yüze olduğu bir toplumda söz konusu yönetim, daha iyisini yapabileceği hissini taşıyan bir grup tarafından devrilme riskine karşı zayıf olabilecektir (Clapham, 2004: 145). Sonuç olarak bu tür darbelerin gerekçesi halk tarafından genellikle olumlu bulunur ve dünya genelinde darbeyi takip edenler açısından da ikna edicidir. Huntington’ın belirttiği gibi:

Ordu müdahalesi sonuç olarak yolsuzluk, durgunluk, açmaz, anarşi ve kurulu siyasi yapının bozulması ile tetiklenir. Ordu, bu gerekçeler ortadan kaldırıldığında, temizlenmiş politikayı sivil liderlere geri verebileceği iddiasını taşır. Onların işi basitçe karmaşayı gidermek ve sonra da sahneden çekilmektir. (Huntington, 1968: 226).

Ordu açısından, ülkeyi yönetimin kokuşmuş düzeninden kurtarmak, kendisinin anayasal sorumluluğu ve başlıca görevidir. Bu darbe türü bir çeşit temizliktir. Temizlik yapıldıktan, devlet kurumları pislikten arındırıldıktan sonra ordu sahneden çekilmek ve iktidarı normal, sivil liderlere bırakmak zorundadır (Huntington, 1968: 227). Görünüşte ordu gelir, hükümeti devirir, geri çekilir ve iktidarı iade eder. Ancak bu mantık ve varsayıma itiraz edilebilir. Ordunun kendi örgütlenmesi içinde bir tertip ve temizliğe sahip

olması gerekse bile, sivil bir rejimi devirmek için sayılan gerekçeleri bertaraf etme kabiliyetine sahip olması gerekmemektedir. Ordunun, siyasi liderliği yürütmek için beceri ve uzmanlık sahibi olmasına gerek yoktur. Bu tür becerilerin eksiliğiyle ülkeyi belirli güçlüklerin içine çekecek ve siyasi yapının kaçınılmaz biçimde bozulmasına yol açacaktır ki bu da ordunun etkinliğini kaybetmesine sebep olur.

d. Sahte veya “Düzmece” Darbeler

Yukarıdaki tipolojilerin yanı sıra David Hebditch ve Ken Connor, başka bir darbe türünü daha ele almaktadır. Buna da *sahte veya “düzmece” darbe* demektedirler. Bu darbe türü gerçek bir darbenin niteliklerine -kuvvet ve şiddet- sahiptir ve meşru muhalefetin itibarını sarsmak için ordu aracılığıyla görevdeki hükümet tarafından başlatılmaktadır (Connor, 2017: 36). Böyle bir darbe, iktidarın muhalif gördüklerinden kurtulmak için ustaca düzenlediği ve muhalifleri darbeyi düzenlemekle suçladığı darbe türüdür. Bu, iktidara muhalif siyasetçilerle onları destekleyenleri tutuklama, yargılama ve sürgün etme fırsatı verir. Bu nedenle sahte darbeler rejimi değiştirmenin değil, mevcut rejimin güçlendirilmesinin ve yerleştirilmesinin araçlarıdır.

Askeri darbe uzmanı Samuel P. Huntington, Latin Amerika’da muhafazakâr siyasi elitleri iktidardan indiren askeri darbelerin sıklığına bakarak, yaygın askeri darbelerin değişim ve ilerlemenin bir işareti olduğunu öne sürmüştür. Bu, reformcu darbe liderleri ülkelerini refaha kavuşturmak için adımlar atmaktadır (Karsten, 1999: 223). Ancak bu görüş Burkinalıların durumuyla çelişkili olabilir. Burkina’da tek bir sağlam istisna vardır: 1987 Sankara darbesi. Burkina Faso’daki darbeler değişikliğe yol açmışsa bile çok az ilerleme getirmiştir. Bununla birlikte bu kadar kısa bir süre içinde, bu kadar çok askeri ve başarılı darbe gerçekleşmiş olması, Burkina Faso tarihini benzersiz biçimde şekillendirmiş ve ülkeyi Afrika’nın “darbe başkenti” yapmıştır. 1980’den 2015’e dek Burkina Faso’yu

vuran askeri darbelerin çokluğu, dikkat çekici faktörlerin sonucuydu. Ordunun kurumsal çıkarlarına el uzatılması, müdahalecilerin basitçe en önemli motivasyonu olmuştur (Nordlinger, 1977). Claude E. Welch'in ortaya koyduğu gibi çok sayıda "darbe vakasına" sebebiyet veren bu faktörlerin karmaşıllığı, bu çalışmada da Burkina Faso vakası ele alınırken incelenecektir (Welch, 1967: 305-322). Darbe faaliyeti devletin ordusunun, güvenlik güçlerinin veya polisin dâhil olduğu başarılı darbeleri, başarısız darbeleri ve darbe planlarını içermektedir.

The Man On Horseback: The Role of the Military in Politics adlı kitabında S. E. Finer, ordunun siyasete müdahale ettiği durumları ele almaktadır. Finer, ordunun güçlü bir örgütlenmeye, üstün kabiliyetlere ve silahlara sahip olduğunu belirtmektedir (Finer, 1962). Bu da, özellikle çıkarları tehlikede olduğunda, kendi avantajına kullanabileceği bir durumdur. Bu ise sivil liderlerin asker üzerindeki denetiminin çok az olduğu ya da hiç olmadığı, orduyu merkeze koyan bir teorinin zeminini hazırlar. Ayrıca Finer gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında bir ayrıma giderek, girift idari yapıları nedeniyle gelişmiş ülkelerde askeri müdahalelerin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını da ifade etmektedir.

Askeri Rejim Nedir?

Hükümetin indirilmesinden hemen sonra ordu, askeri rejim denen bir yönetim tesis eder. Her zaman olmasa da çoğu durumda askeri rejimler, iktidarın asker tarafından devalınmasını planlayıp gerçekleştiren ordunun üst tabakasından meydana gelmektedir. Neticede ülke ordu tarafından yönetilir ve kimi durumlarda da, uygulama esnasında kendilerine yardımcı dokunacağını düşündükleri kişileri yönetime dâhil ederler. Yani ordu atamaları kontrolünde tutar ve rejimi koruyacak ve rejim politikalarına yakınlık duyan kişileri göreve getirir. Askeri darbeler iktidar değişikliğinin etkili bir yoludur. Rejimin

liderlik yapısı, darbede görev almış subayların pozisyonlarını yansıtır. Heywood askeri rejimi, “hükümette önemli makamların, kişilerin ordudaki komuta zinciri içindeki pozisyonları temelinde doldurulduğu” bir rejim olarak tanımlamaktadır (Heywood, 2013: 281). Darbenin failleri için reform ve değişim, yeni rejim açısından her zaman savunulan amaçlardır. Ordu, görevlilerin ve politikaların değiştirilmesi amacıyla darbe yapar. Bu nedenle değişim sürecine yardımcı olmaya istekli gördükleri kimseleri göreve getirirler. Atadıkları kişiler orduyu yansıtmaya eğilimindedir. Dolayısıyla rejim temel olarak ordunun kendisi ve askeri elitler tarafından desteklenir. Bununla birlikte askeri darbeler rejim değişikliğine zemin hazırlayabilse de, Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz’ın üzerinde durduğu gibi, değişimin kesin göstergeleri değildirler.

Reformlar ve değişiklikler bazen kendilerine ters düşebilir. Yine de darbeyi planlayanlar ve yeni rejimi oluşturanlar genellikle kendilerine popüler destek sağlayacak politikalar tasarlar ve kabul ederler. George M. Haddad’ın ifade ettiği gibi “askeri rejimler çoğunlukla, yalnız popülerite için ve çıkardıkları yasaların bazılarının kamuoyunu memnun edeceğini bilerek reform tedbirlerine giderler” (Haddad, 1965: 25). Rejim politikalarına verilen kamuoyu desteği motivasyonlarını güçlendirmekte ve uzun vadede rejimi sağlamlaştırılmalarına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte yine George M. Haddad’ın belirttiği üzere, kamuoyu bu tür reformlara hazır değilse, genellikle protestolar ve hatta isyanlarla hoşnutsuzluğunu göstermektedir (Haddad, 1965: 25). Diğer taraftan ordu, özellikle de ordu içinde reformlara karşı olanlar, bir karşı darbe planlayıp gerçekleştirebilirler.

Cuntanın kendi içinde belirli politikalar ve programlar üzerinde anlaşmazlıklar olabilir. Bu tür anlaşmazlık ve farklılıklar dostça çözüme kavuşturulamadıysa, birliklerini tehdit eden bir küskünlüğe neden olabilir. Sankara ve Compaoré vakasında böyle olmuş ve yeni bir darbeye meydan verilmiştir. Dolayısıyla ordu içindeki birimler arasındaki tahammülsüzlük yeni bir iktidar mücadelesini körüklemektedir. Dahası ordu birimleri

arasındaki tahammülsüzlük, daha önce de askeri darbeler tecrübe edilmişse, bir “darbe kapanı”nı doğurmaktadır. John Londregan ve Keith Poole, “başarılı bir darbenin, yeni bir darbe isteğini de arttırdığını” vurgulamaktadır (Londregan & Poole, 1990: 152). Bu nedenle başarılı bir darbe rejiminin çatışmalı reform ve politikaları, mevcut rejimle arasında uyumsuzluk hisseden ordu içindeki diğer bir birimin kolaylıkla yeni bir darbeye girişmesine neden olabilecektir.

Heywood’un belirttiği üzere, belirli ideolojik çizgileri olan diğer rejimlerden farklı olarak askeri rejimler her şeyden önce askeri gücün ve sistematik baskının ifasına dayanır (Heywood, 2013: 281). Devletin zor gücünü oluşturan ordu, darbe programını ve rejimini yaymak ve sürdürmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yolla da, Heywood’un tespit ettiği gibi, “normal siyasi ve anayasal düzenlemeler genellikle askıya alınmakta ve seçilmiş meclisler ve özgür basın gibi, muhalif görüşlerin ifade edilmesine olanak veren kurumlar zayıflatılmakta ya da feshedilmektedir” (Heywood, 2013: 281). Dolayısıyla politikalar ve güvenlik güçleri ordunun ve darbe liderlerinin ellerindedir. Bu faaliyetlerle basitçe, askeri cuntaların devlet üzerinde mutlak güce sahip olduğu askeri diktatörlüklere meydan verebilir. Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz’a göre askeri diktatörlüklerde, devletin güvenlik güçleri ve hükümete bağlı kurumlar üzerinde ordunun tekeli bulunmaktadır (Ezrow & Erica Frantz, 2011: 167). Önceki rejimin memurları askeri cunta tarafından tasfiye edilmiş ve politikaların uygulanması yeni atanan memurlara bırakılmıştır.

Askeri Rejimlerin Ayakta Kalması

Askeri rejimler Burkina Faso’da olduğu gibi bazı durumlarda dağılmaya yatkındır ve iktidar süreleri çok kısa olmaktadır. Bu bağlamda Christopher Clapham “askeri bir rejimin siyaset sahnesine yerleştiğinde kendini aynı zamanda, selefleriyle aynı zorlu

problemlerle karşı karşıya gelmiş, aynı siyasi grup ve güçlerle muhatap olmuş, aynı kısıtlı siyasi seçenekler arasında sürüklenirken bulduğunu” ifade etmektedir. (Clapham, 2004: 145). Askeri rejimin uzun ömürlü olması, askeri darbelerin her zaman birincil amacı değildir. Bunun yerine öncelikle, ordunun kurumsal çıkarlarının güvence altına alınması amaçlanır. Bu çıkarlar garanti altına alınır, ordunun iktidarda kalma süresi azalır ve böylece ordu yönetimden çekilir ve iktidarı sivillere bırakır. Yukarıda belirtildiği gibi politikadaki ve kitlelerin desteğini kazanmadaki başarısızlık da rejimin ömrünün kısalmasına yol açabilir.

Bunun yanı sıra Natasha M. Ezrow ve Erica Frantz’ın belirttiği gibi, askeri rejimler *demokratikleşme yönündeki baskılara duyarlı* olmaları nedeniyle de kısa ömürlü olabilmektedirler (Ezrow & Frantz, 2011: 97). Yurttaşlar, sendikalar, siyasi partiler ve öğrenci grupları tarafından başlatılan kitlesel protestolar ve sivil itaatsizlik, rejim değişikliğini tetikleyebilir. Henry J. Barkey’in kısa ve öz biçimde ifade ettiği gibi “yükselen sivil itaatsizlik, geniş tabanlı muhalefet, dış baskılar ve iş dünyasındaki, ekonomik zorluklar da doğuran güven eksikliği, bir kriz ve orduda bir bölünme olmasa da, orduyu iktidardan el çekmeye itebilir” (Barkey, 1990: 169-192). Burkina Faso’da böyle bir kitlesel sivil itaatsizlik pek çok rejimin ömrünü kısaltmış, 27 yıl iktidarda kalan Blaise Compaoré’yi bile sonunda istifaya zorlamıştır. Siviller arasında başgösteren siyasi hoşnutsuzluğu idare etmekteki başarısızlık, darbeler için bir çağrı olmaktadır. Bununla birlikte bazı askeri rejimlerse kitlesel karışıqlarla kendini gösteren toplumsal hoşnutsuzluğa nadiren yenik düşmektedir.

Genel olarak askeri rejimler, siyasi işler veya siyasi ikna konusunda değil kuvvet kullanımında uzmanlaşmış kişilerin yönetimini zorunlu kılar. (Geddes, Frantz, & Wright, 2014: 2). Siviller tarafından yönetilen rejimlerle karşılaştırıldığında askeri rejimlere el koymak daha kolaydır. Geddes ve diğerlerinin ifade ettiği gibi paradoksal olarak hiyerarşik örgütsel yapılarına rağmen askeri rejimler, demokrasilerden ve demokratik hükümetlerden

daha kısa süre ayakta kalabilmektedir (Geddes, Frantz, & Wright, 2014: 2). Askeri rejimler, şiddet araçlarının –silah ve insan- denetimini ellerinde tutuyor olsalar da kırılğan bir yapıya sahiptir ve bu yüzden de iktidarlarını sürdürmeleri zordur. Bunun yanı sıra Clapham ve Philip'e göre, askeri rejimlerin istikrarlı olması bu rejimlerin “devlet idaresinden ve özellikle de sağlanan faydadan bir miktar pay verilmesi karşılığında askeri liderliğe bağlılık göstermeye istekli olan sivil müttefikler kazanma kapasitesine bağlıdır” (Clapham, Campbell, & Philip, 1985: 12-13).

Askeri Rejimlerin Sınıflandırılması

Askeri rejimler ve bunların sınıflandırılması konusunda çeşitli çalışmalar ve farklı görüşler mevcuttur. Bu ampirik çalışmalar genellikle askeri rejim formlarına ilişkin önemli ve açık tanımsal ayrımlara gitmemektedir. Bununla birlikte bu bölümde askeri darbelerle kurulan askeri rejimlerin türlerini anlamak için farklı kaynaklar gözden geçirilecektir. İlgili konuda yapılan ilk çalışmaların çoğu ordunun iktidara gelme çabalarına odaklanmaktadır (Luckham 1971, Finer 1976, Decalo 1976, Nordlinger 1977, Janowitz 1977). Bu tipoloji ordunun yeni kurulan rejime verdiği desteğin miktarına bağlıdır. Andrew Heywood'a göre askeri rejimlerin sınıflandırılması, rejimin ne kadar baskıcı olduğuna ve siyasal denetime ne kadar dâhil olduğuna bağlıdır (Heywood, 2013: 281). Bu nedenle rejimin uyguladığı baskının seviyesi onun türünü de belirler. Bununla birlikte Martin Dent askeri rejimleri, iktidarı üstlenirken benimsedikleri karakter ve hedeflere dayanarak sınıflandırır (Panter-Brick, 1978 içinde). Bu rejimlerin idari prosedürleri ve etkileri değişiklik göstermektedir. Bu tipolojiler genel olarak iki kategoride toplanabilir: cunta/kolektif rejim ve tek adam/diktatör rejimi.

a. Askeri Cunta Rejimi

İlki ordunun, devlet yönetiminin doğrudan denetimini üstlendiği rejim türüdür. Heywood bu türü, askeri cunta rejimi veya “bir kurum olarak ordu tarafından sürdürülen” bir rejim olarak tanımlamaktadır (Heywood, 2013: 281). Böyle bir rejim ordunun, darbeyi planlayıp gerçekleştiren üst rütbeli subaylarından oluşmaktadır. Üst rütbeli yetkililerin oluşturduğu bir kolektif, rütbelerini ya da darbeye oynadıkları rolü yansıtan bir komuta sırasına göre ülkenin yönetimini üstlenmektedir. Barbara Geddes ve diğerleri bu rejim türünü, subaylar tarafından yönetilen ve siyasi makamlara erişimin onların kontrolünde bulunduğu “kolektif askeri rejimler” olarak sınıflandırmaktadır (Geddes, Frantz, & Wright, 2014: 5). Dolayısıyla bu formda bir subayın tek adam yönetimini getirme şansı, cuntanın diğer subayları tarafından sınırlandırılmaktadır. Barbara Geddes ve diğerlerinin tespitine göre cunta ya da “kolektif” türdeki rejimler, “otokrasilere kıyasla yönetici grup içindeki görüş ayrılıkları ve krizlere daha az dayanıklıdır (Geddes et all, 2014: 6). Devleti yönetme gücü cuntaya aittir. Sonuç olarak iktidarın tek bir yetkili yerine bir gruba dağıtılması mekanizması, önemli konularda istişare etmeyi ve kolektif karar almayı sağlamaktadır.

Burkina'daki askeri darbelerin çoğu iktidarı ele geçirdikten sonra bu rejim türünün özelliklerini göstermektedir. Ancak bu rejimlerin bazıları zamanla ikinci rejim türüne, aşağıda açıklanacak olan askeri tek adam rejimine dönüşmektedir. Saye Zerbo'nun 1980'de kurduğu rejim 31 cunta üyesinden oluşmaktaydı ve Ouédraogo, Sankara, Campoare ve Henri Zongo bunlar arasında öne çıkan isimlerdi (MacFarland & Rupley, 1998: 90). Cunta, iktidarın tek bir kişinin elinde toplanmasını önlemek için üyeleri üzerinde bir denetim işlevi görmekteydi. Benzer şekilde 1982'de Ouédraogo rejimi, 1983'te Sankara rejimi ve 1987'de de Compaoré rejimi cunta üzerinden kuruldu. Ancak Geddes ve diğerlerinin belirttiği gibi içerideki anlaşmazlıklar bu rejimlerin sonunu getirdi (Geddes et all, 2014: 6). Fikir ayrılıkları Sankara ve ekibinin, Zerbo rejiminden ayrılmasıyla

ve üstelik 1987’de Sankara’nın ve 13 diğ er subayın Compaoré tarafından katledilmesiyle sonuçlandı.

b. Ordu Destekli Tek Adam Rejimi

Heywood’a göre diğ er bir askeri rejim türü de ordu destekli, kişiselleştirilmiş diktatörlüktür (Heywood, 2013: 281). Bu, ilk rejim türünün genişletilmiş bir formudur. Bu rejim türünde, askeri rejimin tartışmasız lideri olarak ortaya çıkan, cuntaya mensup bir kişi merkeze alınmaktadır. Bu kişi karizma sahibi, entelektüel ya da yetkin bir kişidir ve bu özellikleri, kendisini iktidara taşıyan diğ er darbeciler arasında öne çıkmasını sağlar. Görev arkadaşlarına nazaran siyasi otorite sahibi olduğu, ordu tarafından da tanınmıştır ve böylece kendisini rejimin en üst makamına taşıma konusunda görüş birliğı oluşmuştur. Geddes ve diğ erlerine göre bu rejim türü, yürütme gücünün kontrolünün diğ er subayların etkisine büyük ölçüde ya da tamamen kapatıldığı bir “tek adam yönetimi”ne işaret etmektedir. (Geddes et all, 2014: 6).

Burkina Faso’da, 1983’teki Sankara ve 1987’deki Compaoré rejimleri bu askeri rejim türüne dönüşmüştür. Kendi yönetimi sırasında Sankara’nın sahip olduğu nüfuz onu, güvenlik aygıtının asıl sahibi olan bir tek adam yapmıştır. Diğ er cunta üyelerinin varlığı aşıkâr olsa da Sankara’nın karizması, zekâsı ve otoritesi onun diğ erleri arasından öne çıkmasını sağlamış ve onu iktidara taşımıştır. Sankara’nın suikaste uğraması ve 1987’de Compaoré’nin iktidara gelmesi ise Compaoré rejimini, ordu destekli rejim türünün belirgin bir örneğı hâline getirmiştir. 27 yıllık Compaoré yönetimi boyunca tek adam rejimi açıkça ortaya konmuştur. Örneğ in 1989’da Lingani ve Zongo’nun suçlanması ve infaz edilmesi Compaoré rejiminin bir tek adam yönetimi olduğunu göstermektedir (MacFarland & Rupley, 1998: 110). Compaoré, güvenlik aygıtını kişiselleştirmiş ve sadece kendi komutası altına almıştır. Önemli kararların alınmasında sadece kendisi etkili olmuş ve diğ er yetkilileri baskı ve tehdit altında tutmuştur.

Askeri rejimlerin bu formu ordu tarafında kesin biçimde tanınmakta ve desteklenmektedir. Liderin iktidar sağlamak için askeri bir yetkili olması gerekmemektedir. Tek bir kişinin liderliği ve otoritesi ordu tarafından, rejimin meşruiyetini sağlamak ve devlet iktidarını elde tutmak amacıyla desteklenmektedir (Heywood, 2013: 282). Etnik ve siyasi gerekçelerden ideolojik nedenlere kadar pek çok ortak özellik nedeniyle ordu bu rejime bağlanmıştır. Bu rejimi iktidarda tutmak için de ordunun sadakati ve desteği şarttır. Bununla birlikte ordunun nüfuzu baskın olmaya devam eder ve Heywood'un söylediği gibi “ordu liderleri, sahne gerisinde *ipleri ellerinde tutmakla* yetinirler” (Heywood, 2013: 281). Dolayısıyla çıkar çatışmasından kaçınmak için aslında büyük ölçüde ordu, rejim tarafından desteklenmektedir. Bu da rejimin istikrarını sağlamakta ve böylece yavaş yavaş diktatörlüğe doğru yol alınmaktadır.

Martin Dent, askeri rejim türlerinin sınıflandırılmasında başka bir yaklaşım benimsemektedir. Onun sınıflandırması, iktidarın elde edilmesinin ardından ordu tarafından kabul edilen karakter ve amaçları temel almaktadır. Bu sınıflandırmada ilk rejim türü “geçici” rejimdir. Dent, bu rejim biçiminin, anayasal bütünlüğü restore etmeyi ve siyasetçilerden arda kalan karışıklığı düzeltmeyi vadettiğini belirtir (Panter-Brick, 1978 içinde). Diğer bir askeri rejim biçimi de “düzeltici” rejimdir. “Düzeltici” askeri rejim, eski sivil düzenden kalma belirli temel yanlışlıkları düzeltmeye çalışır. Son olarak üçüncü askeri rejim şekli de “devrimci” rejimdir. Bu rejimin amacı toplumsal yapıyı dönüştürmek ve böylece elitlerin hâkimiyetine son vermektir (Panter-Brick, 1978 içinde).

Bu rejimler arasındaki ayrışma, bir kişinin yönetim ve güvenlik aygıtına ne düzeyde nüfuz ettiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca bu sınıflandırma, hangi rejimin daha uzun süreceğinin ortaya çıkmasına da yardımcı olmaktadır. Tek adam rejimleri veya ordu destekli rejimlerin, Burkina Faso vakasında görüldüğü üzere daha uzun ömürlü olduğu söylenebilir. Devletin, darbeye öncü rol üstlenenler (örneğin Saye Zerbo, Ouédraogo ve

Sankara rejimleri) tarafından yönetildiği cunta ya da kolektif rejim türü ise fikir ayrılıklarının yarattığı kırılganlık ve karışıklık nedeniyle kısa ömürlü olmuştur. Bunun aksine, idare ve güvenlik güçleri üzerinde bir diktatörün geniş kişisel denetiminin olduğu, Compaoré rejimi gibi tek adam rejimleri ya da ordu destekli rejimler, çok daha uzun süre ayakta kalmaktadır. Bu türler arasındaki farklılaştırma, toplumsal ihtiyaçlar konusunda hangi rejimin etkin ve ihtiyaçları giderme kapasitesine sahip olduğu anlamaya yardımcı olabilecektir.

Afrika'daki Askeri Darbelerin Genel Bir Değerlendirmesi

Afrika'daki askeri darbelerin tarihinin gözden geçirilmesi, Burkina Faso'da meydana gelen darbelerin kronolojisine ışık tutacaktır.

“Değişimin, çok az şeyi değiştiren bir yolu olarak darbeler Afrika siyasetinde yaygın hâle gelmiştir.” (First, 1970: 22).

Bağımsızlığı takip eden yıllar başta olmak üzere son dönemde, Afrika'da askeri darbeler yaygın bir fenomen hâline gelmiştir. Çok sayıda Afrika hükümeti askeri darbelerle devrilmiştir. Collier'in ifade ettiği biçimde kıta, askeri darbelerin merkez üssü olmuştur (Collier, 2007: 36). Çoğu Afrika ulusunun darbelere yatkın olduğu 1960'lar, 1970'ler ve 1980'ler başta olmak üzere her zaman için ordu Afrika siyasetinin ayrılmaz bir parçası olagelmiştir. Ordu, iktidar değişikliği sağlayan bir mekanizmadır ve bu nedenle Afrika ülkeleri seçimlere kıyasla askeri darbeler yoluyla daha fazla sayıda rejim değişikliğine tanık olmuştur. Bu ülkelerin bazılarında devlet başkanları seçimlerle, ölüm ve yaşlılık gibi doğal nedenlerle ya da gönüllü istifa yoluyla değil, ordu tarafından girilen

eylemler nedeniyle görevinden ayrılmaktadır. Afrika siyasetine yapılan ordu müdahaleleri çok yönlü ve çapraşık unsurları içeren şaşırtıcı bir fenomendir (Welch, 1967: 313). Afrika çapında siyasal değişim modelleri daima orduya paralel gitmiştir. Bu nedenle de Alex Thomson'ın belirttiği gibi, “sömürge dönemi sonrası Afrika siyasetini ele alan her kitap, [askeri] müdahale[leri] detaylı biçimde analiz etmekle görevlidir” (Thomson, 2010: 133). Dolayısıyla ordu, Afrika devletlerinin siyasi tarihinin ve kamusal işlerinin dışında tutulamaz.

Bununla birlikte Claude E. Welch'in (1967) ifadesiyle, bağımsızlığın ilk yıllarında Afrika siyasetiyle ilgili çalışmalar yürüten akademisyenler, Afrika'da orduların siyasete dahline yeterince dikkat vermemişlerdir (Welch, 1967: 305). Akademik kaynaklar bunun yerine “karizmatik liderlik”, “siyasetin kurumlara devri”, “kitle partileri” vb konulara yönelmiştir. Bunun sebebi de bağımsızlığın ilk yıllarında orduların siyasete karışmasının asgari düzeyde kalmış olmasıdır. Askeri darbeler veya asker kökenli liderlere (*caudillo*) sık rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra -büyük oranda Avrupalılar tarafından komuta edilen- ordular, Avrupalıların nüfuzu altında kalmıştır. Tüm bunlar da bağımsızlıktan hemen sonra kaleme alınan akademik çalışmaların ordu üzerinde ne kadar az durduğunu göstermektedir.

Bununla beraber sonraki dönemde, Afrika devletlerinin sömürge sonrası durumlarını analiz eden önemli miktarda kitap ve makale yazılmıştır. Bu kitapların çoğu da spesifik olarak askeri müdahaleleri inceleyen bir bölüme sahiptir ya da bütünüyle Afrika'daki askeri müdahaleleri ele alan pek çok kitap vardır. Sayılanlarla sınırlı olmamakla birlikte, bu alanda derinlemesine inceleme yapan bazı yazarlar şunlardır: Ruth First, 1970; C. Clapham & G.Philip, 1985; A. Hughes, & R. May, 1988; L. Diamond, 1988; Gailey & Harry 1981; S. Decalo, 1990; Hyden, Goran & Bratton, 1992; Assensoh & Yvette M. Alex-Assensoh, 2001; Mwakikagile, 2001; Tordoff, W, 2002; P. J.

McGowan, 2003; Besong, 2005; Meredith, M, 2006; Collier, P. 2007, 2010; Thomson, A, 2010; Ezrow & Frantz, 2011.

Afrika’da orduların siyasete karışması, silahlı kuvvetlerin “Afrikalılaşması”nı talep etmeye başlamalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bağımsızlık elde edilmiş olsa bile izleyen dönemde, ordudaki komuta sistemi -organizasyon ve ekipman- Avrupalıların elinde olmaya devam etmiştir. Bu komuta sistemine karşı gelişen dirençse çok sayıda Afrika ülkesinde ordu içindeki ayaklanmalarla sonuçlanmıştır. Bunlar özellikle de Afrika’nın doğusunda yoğunlaşmıştır ve Temmuz 1960’ta Belçika Kongosu, 1964’teyse Uganda, Kenya ve Tanganyika’daki (günümüzde Tanzanya) ayaklanmalar bunlar arasında öne çıkmaktadır. Belçika Kongosu’ndaki ayaklanma, bağımsız bir Afrika devletinde silahlı isyanların kıvılcımını çakmış ve darbenin habercisi olmuştur (Ruth First, 1970, p207; Claude E. Welch, 1997, p312). Ordudaki isyan, silahlı kuvvetlerin Afrika siyasetine müdahalesini başlatmıştır. Neticede isyan ve bazı noktalarda da siyasi kararlar Welch’in ifadesiyle, Avrupalıların komuta mevkilerinden uzaklaştırılması ve yerlerine başka görevlilerin getirilmesine neden olmuştur (Welch, 1967: 307). Bundan sonraysa Afrika’da askeri personelin silahlı kuvvetler üzerinde komuta ve nüfuz sahibi olması ve silahlı kuvvetleri “ulusallaştırma” çabası başlamıştır. Yine de bu ayaklanmalar siyasi liderlerin devrilmesi gibi politik içgüdülerle değil, silahlı kuvvetlerle ilgili olanlar başta olmak üzere kimi politikaların değiştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Silahlı kuvvetler içinde tomurcuklanan ayaklanmalar, Afrika ülkelerinde orduların siyasete müdahalelerinin başlangıcı olmuştur.

Afrika’da orduların siyasete ciddi müdahaleleri ise 1965 ortalarından başlatılabilir. Buldukları farklı ülkelerde siyasete müdahil olmaları çeşitli unsurla bağlantılıdır ve bu da Afrika’daki siyasal sistemlerin farklılığını ve karmaşıklılığını yansıtır (Thomson, 2010; Collier, 2010; Welch, 1967). Welch’in belirttiği gibi ordunun Afrika siyasetine

müdahalesine yol açan çok sayıdaki unsurun birini ya da ikisini öncül kabul etmek, “koşulların tek tek her bir kombinasyonuna hak ettiği önemi vermemek” olacaktır (Welch, 1967: 313). Huntington, orduyu siyasete müdahale etmeye iten unsurların, ordunun toplumdan topluma değişiklik gösteren rolü, pozisyonu ve etkinliğiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Bunu şu şekilde özetlemektedir:

Toplumlar değiştikçe, ordunun rolü de değişmektedir. Oligarşi dünyasında esas olan askerdir; orta-sınıf dünyasında ise asker yalnız bir katılımcı ve tarafsız bir kişidir; kitle toplumu ufukta görüldüğünde de mevcut düzenin muhafazakâr koruyucusu hâline gelir. Dolayısıyla bir toplum ne kadar geriye, ordusunun rolü o kadar ileri olur; toplum ne kadar gelişmişse, ordusunun rolü de o kadar muhafazakâr ve gerici olur (Huntington, 1996: 221).

Dolayısıyla bundan yola çıkarak askeri müdahalelerin farklı toplumlarda, örneğin Latin Amerika ve Afrika’da, yaygın olmasının nedenlerine ilişkin benzer göstergelerin bir çözümlemesi yapılabilir. Ancak yukarıda -‘Askeri Müdahalelerin Motivasyonları’ başlığı altında- bahsedildiği ve William Tordoff’un (2002) da ortaya koyduğu gibi, Afrika siyasetinde ordu müdahalesine meydan verdiği söylenebilecek yalnız tek bir unsur olamaz. Dikkate alınması gereken birçok unsur vardır. Askeri darbelerin sebepleri olarak genellikle ekonomik ve sosyal faktörler ele alınmaktadır. Ancak Thomson’ın da belirttiği gibi “sömürge sonrası dönemde Afrika ülkelerinin neredeyse tamamı ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamış, fakat tamamı askeri darbeye maruz kalmamıştır” (Thomson, 2010: 140). Bununla beraber Afrika’nın sömürge sonrası siyasal sürecinin gelişiminde ordunun rolü belirgindir.

Thomson'ın ifade ettiği biçimde, zor gücü sayesinde devletin koruyucusu olan ordu, siyasal iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan bir darbeyi başlatmak için, şiddete erişebilirliğini kullanmaktadır (Thomson, 2010: 133). Buna ilaveten “güçlü bir kurum” olarak ordunun örgütlülüğü ve püritanizmi de devleti “etkin biçimde” yönetmek amacıyla ülke siyasetine müdahil olmasına yol açmaktadır. Önceki paragrafla bağlantılı olarak düşünüldüğünde bir kez daha, tek başına bu durumun Afrika'da askeri darbelerin yaygın oluşunun gerekçelerini açıklayamadığı görülmektedir. Thomson'a göre ordu Afrika'da etkili olabilse de hiçbir dönemde siyasal süreç üzerinde tüm kıtaya yayılan bir tekel oluşturamamıştır (Thomson, 2010: 137). Askeri müdahalelerin Afrika siyasetinde kapladığı alana rağmen müdahaleler hiçbir zaman bütün kıtanın siyasi gidişatını belirleyecek ölçüde olmamıştır.

1960'ta ya da o civarlarda bağımsızlığını elde etmesinden bu yana çok sayıda Afrika ülkesi birçok askeri darbe tecrübe etmiştir. Togo, 1963'te Başkan Sylvanus Olympia'nın görevden alınmasıyla sonuçlanan, Batı Afrika'nın ilk askeri darbesine sahne olmuştur (First, 1970: 208). Böylece de bağımsızlıktan sadece üç sene sonra sivil hükümetinin devrildiğini gören ilk bağımsız Afrika ülkesi olmuştur. Bu nedenle izleyen darbe dalgasıyla sivil rejimler ordu tarafından düşürülmüş ve/veya ordunun bir kanadının kurduğu askeri rejim başka bir askeri darbeye devrilmiştir. Kıtadaki ülkelerin yarısından fazlası, 1980'den önce bir darbeye sahne olmuştur (Clapham, 2004: 137). Afrika'daki darbelerin pek çoğu 1980'lerde meydana gelmiş ve böylece de bu on yıllık dönem, arkası kesilmeyen darbeler dönemi olmuştur. Örneğin Afrika'nın “darbe başkenti” Burkina Faso sadece 1980'li yıllarda 4 askeri darbeye tanıklık etmiştir. Bunun yanı sıra 1980 ve 1984'te Moritanya'da, 1983 ve 1985'te Nijerya'da, 1980 ve 1985'te de Uganda'da askeri darbeler gerçekleşmiştir. Afrika'daki yönetimlerin bu yıllarda darbelere neden bu kadar dayanıksız ve elverişli olduğu sorulabilir. Cevap kısaca, kitlelerin olumlu bir değişikliğe dair yüksek

beklentisinin aslında realitenin oldukça uzağında olmasıdır. 1980'lerdeki Yapısal Uyum Programlarının etkileri ve diğer toplumsal güçler bu kapsamda değerlendirilebilir.

Askeri darbeler pek çok Afrika ülkesinde demokratik konsolidasyon sürecini sona erdirmiştir. Clapham askeri darbelerin, bunu engelleyecek moral kısıtlamalar olmadığı için meydan geldiğini ifade etmektedir (Clapham, 2004: 139). 1990'lardan itibaren gösterilen demokratikleşme çabalarına rağmen çok sayıda Afrika ülkesinde darbeler yaşanmaya devam etmektedir. Darbeler, demokratikleşme yolundaki kıtayı güçsüz bırakmaktadır. Ayrıca Afrika'daki bazı ülkeler, özellikle de Büyük Adam rejimlerine sürüklenmiş ve bu yöndeki diğer faktörlerin etkisi altındaki ülkeler, darbelerin yaygınlaşması karşısında korunmasız kalmışlardır. Demokrasinin konsolidasyonuna katkı sunabilecek durumda olan kurumların tamamı, ülkenin darbeye yatkın oluşu nedeniyle zayıflamaktadır. Sonuç olarak da ordunun diğer toplumsal gruplar karşısında üstün durumda olduğu, praetoran bir toplum -etkin bir kurumu kalmamış toplum- ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla pek çok Afrika ülkesinde etkin biçimde işleyen kurumların bulunmaması, rejimlerin bu kurumları kendi avantajlarına kullanması veya bu kurumların tutsağı olması tehlikesini doğurmaktadır. Ayrıca bu durum her bir rejimin kendisini, aynı güçler ve gruplar karşısında aynı zorlu sorunlarla yüz yüze bulmasına, dolayısıyla da eski ve yeni politikalar arasında gidip gelmesine neden olmaktadır. (Clapham, 2004: 149). Bununla birlikte, birçok askeri darbeye maruz kalmış olan Gana, demokrasiyle yönetilen şanslı ülkelerden biridir. Bu darbe döngüsünün ve yıkıcı iktidar değişikliklerinin dışına çıkabilmiştir. Bu yönüyle, Afrika'daki darbeye yatkın ülkeler içinde de bir istisna oluşturmaktadır.

Afrika'daki askeri darbeler görece daha az tahripkâr biçimde yürütülmektedir. Yine de darbelerin bu denli yaygın görülmesinin bedeli ağır olmuş ve bazı siyasi liderlerin öldürülmesine yol açmıştır. Bu darbelerden bazıları doğası gereği kanlı olmuştur ve yaklaşık 30 devlet başkanının suikaste uğramasıyla sonuçlanmıştır (Newton, 2014:).

1961’de Kongo’da Patrice Lumumba, 1963’te Togo’da Sylvanus Epiphanio Olympio, Ocak 1966’da Nijerya’da Balewa, Temmuz 1966’da yine Nijerya’da Ironsi, 1980’de Liberya’da William Tolbert Jr, 1987’de Burkina Faso’da Sankara, 1993’te Burundi’de Melchior Ndadaye ve 1999’da Nijer’de Ibrahim Bare Mainassara’ya yönelik suikastlar da bu durumun örnekleri arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra bazı Afrika ülkelerinde de askeri rejimlerin görevde kalma süresi, sivil rejimlerin görev süresini geride bırakmıştır. Örneğin Burkina Faso, Nijerya ve Togo’da askeri yönetimler görev süresi bakımından sivil yönetimlerin önüne geçmiştir.

Benzer şekilde pek çok Afrika ülkesi, askeri darbelerin sonucu olarak iç savaşı da deneyimlemiştir. Bu ülkelerin genelinde çok sayıda insanın hayatına mal olan şiddetli iç savaşlar yaşanmıştır. Nijerya 1967’de, Etiyopya 1974’te, Liberya 1989’da, Sierra Leone 1991’de ve Orta Afrika Cumhuriyeti de 2012’de anayasaya aykırı biçimde gerçekleşen hükümet değişikliklerine bağlı olarak katliamlara tanıklık etmiştir. Bu örnekler Afrika’daki hükümetlerin, devlet için bir *tehdit* değil, *koruyucu* olduğu farzedilen ordudan niçin *korktuğunu* açıklamaktadır. Bu nedenle Afrika hükümetleri için ordunun desteği her zaman en önemli konu olmuştur. Demokratik olarak seçilerek göreve gelmiş olsalar bile rejimlerini ayakta tutmak için büyük ölçüde orduya bağlı oldukları bir gerçektir.

Bütün bunların yanı sıra bazı Afrika ülkeleri de askeri darbelerden kaçabilmiş, ya darbe girişimleri başarısız olmuş ya da hiç darbe girişimi olmamıştır. 54 Afrika ülkesinden toplam 14’ünde hiç askeri darbe olmamıştır (Kazeem, 2017). Botswana, Capo Verde, Cibuti, Malavi, Mauritius, Namibya ve Güney Afrika hiç darbe yaşamayan ülkelerdir. Kamerun 1984’te, Kenya 1982’de ve Fas ise 1971’de başarısız darbe girişimlerine sahne olmuştur. Ancak bu durum huzurlu bir ortama ya da darbeleri önleyebilecek koşullara işaret etmemektedir. Aslında, örneğin Kamerun ve Kenya, darbeye yatkın herhangi bir başka ülke gibi askeri darbelere kolayca sürüklenilebileceği kırılgan koşullara sahiptir.

Ancak bu ülkelerde darbelerin yaşanmaması en azından (a) Senegal ve Kamerun'da olduğu gibi dış güçler (eski sömürge güçleri) tarafından garanti altına alınmış rejimlerle, (b) Kenya'da olduğu gibi ordunun, rejimin sağladığı avantaja ortak olmasıyla veya (c) Angola'da olduğu gibi sivil savaş vb ciddi bir siyasi sıkışmışlığın varlığıyla açıklanabilir (Mcgowan, 2003: 357). Bununla birlikte siyasal atmosferin kırılabilirliği nedeniyle, sayılan ülkelerin bazılarında askeri müdahalelerin gerçekleşmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim Kasım 2017'de, Zimbabve'de Devlet Başkanı Mugabe'yi deviren darbe yaşanmıştır. J.M Powell (2011) ve Collier (2010), istikrarsız ekonomik ve politik göstergelere dayanarak, Zimbabve'de askeri darbenin kaçınılmaz olduğunu öngörmüşlerdir. Bu gerçekten de darbe unsurlarını barındıran askeri bir darbe olmuştur.

Darbelerin Bulaşması

Komşu ülkelerde ya da kilometrelerce uzakta gerçekleşen darbeler, başka darbeler üzerinde bir etkiye sahip olabilir. Afrika ülkelerinin birçoğunda darbeleri planlayanların çoğu en azından bazı ortak eğilimlere sahiptir. Alan Wells'in ifade ettiği gibi bulaşma teorileri, bir ülkede meydana gelen bir darbenin, komşular başta olmak üzere başka ülkelerdeki darbeleri tetiklediğini varsaymaktadır (Wells, 1974: 875). Belli bir noktada, bazı askeri yetkililerin eylemleri, diğerleri için de görevdeki rejimi devirme girişimine katılmak adına bir motivasyon kaynağı olarak iş görmektedir. *The Barrel of a Gun: Political Power in Africa and the Coup d'état* adlı kitabında Ruth First, bulaşmanın en güçlü kaynağının Afrika orduları arasındaki iletişim ağı ve orduların birbirinden ilham alması olduğunu ifade etmektedir (First, 1970: 22). Askeri yetkililer arasındaki kişiler arası bağlantılar, tıpkı teritoryal bağlantılar ya da devletlerarası bağlar gibi, diğer bir ülkede de darbe yapılmasına ilham vermektedir. Örneğin hepsi de eski Fransa sömürgelerindeki eski darbe liderleri olan Lamizana, Soglo ve Bokasso birlikte eğitim görmüş ve savaşlarda

birlikte mücadele vermiştir (First, 1970: 22). Buna ek olarak bulaşma etkisi Afrika'nın farklı bölümlerini de vurmuştur: Batı'da Togo, Dahomey, Gana, Nijerya, Yukarı Volta ve Mali'yi; Orta Afrika'da ise Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Kongo, Burundi ve Kongo Brazavil'i.

Bununla birlikte darbelerin bulaşması, Afrika'da askeri darbelerin yaygınlığına neden olan uluslararası bir komploya işaret etmemektedir. Thus LeVine (1967) gibi bazı akademisyenler darbelerin birbirini etkilemediğini ve bulaşmayı gösteren “doğrudan bir kanıt” olmadığını savunmaktadır (LeVine, 1967: 55). Ancak bulaşma teorisi bütünüyle reddedilemez. Yukarıda ele alınan, Kongo'daki ordu içi ayaklanma olayı, diğer Afrika ülkelerinde de şiddetli askeri ayaklanmalara zemin hazırlamıştır. Claude E. Welch, “bir devlette denetimin başarılı biçimde ele geçirilmesinin bir darbe dizisine neden olabileceğini” ifade etmektedir (Welch, 1967: 318). Fransız Ordusu'nda eğitim almış subaylar Soglo, Lamizana ve Bokasso birbirleriyle tecrübelerini paylaşmıştır ve sonrasında da bağlarını koparmamışlardır. Bunun sonucunda da birbirlerini etkilemişlerdir. C.E. Welch'in öne sürdüğü gibi Aralık 1965'te Soglo'nun gerçekleştirdiği askeri darbe, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Bokassa tarafından, Yukarı Volta'da Lamizana tarafından ve Nijerya'da da Balewa tarafından yürütülen darbelere neden olmuştur (Welch, 1967: 318). Bağımsızlığın ilk günlerinde Sandhurst'ta, Mons'da veya St Cyr'de eğitim almış Afrikalı subayların her biri kendi ülkesindeki darbelere yer almaya eğilimli olmuştur. Birinin başarısıysa, paralel biçimde diğerlerini de devletin siyasi denetimine katılmaya itmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURKİNA FASO'DAKİ DARBELERİN VE LİDERLERİN GEÇMİŞİ

Bu bölümde, darbelerde önemli roller üstlenen ve darbeden sonra da devlet başkanı olarak göreve gelen darbe liderlerinin geçişlerine ilişkin bilgi vermek amaçlanmaktadır. Bu sayede darbe liderlerinin hayatlarının farklı dönemleri arasındaki bağlantılar (darbecilerin hayat hikâyeleri), bu dönemlerin onların liderlik biçimini nasıl şekillendirdiği ve liderliklerine ne gibi etkileri olduğu ortaya çıkarılacaktır. Bununla birlikte burada yalnız bu araştırmayla ilgisi bulunan temel noktalara ışık tutulacak, liderlerin tam bir biyografisine yer verilmeyecektir.

Tablo Bir: 1980-2015 Arasında Burkina Faso'da Gerçekleşen Başarılı Darbe ve Rejimlerin Listesi

<i>Asıl Lider</i>	<i>Darbe Tarihi</i>	<i>Devrilen Lider</i>	<i>Görevde Kalma Süresi</i>	<i>Ordudaki Pozisyonu/Rütbesi</i>
Saye Zerbo	25 Kasım 1980	Sangoulé Lamizana	2 yıldan az	Albay
Jean-Baptiste Ouédraogo	7 Kasım 1982	Saye Zerbo	1 yıldan az	Binbaşı, askeri hekim
Thomas Sankara	4 Ağustos 1983	Jean-Baptiste Ouédraogo	4 yıl	Yüzbaşı
Blaise Compaoré	15 Ekim 1987	Thomas Sankara	27 yıl	Yüzbaşı
Gilbert Diendéré	16 Eylül 2015	Geçici Başkan Kafando	1 hafta	General

Saye Zerbo ve 1980 Darbesi

Albay Saye Zerbo'nun 1980 darbesi, 1966'da Yarbay Sangoulé Lamizana tarafından gerçekleştirilen ilk darbeden sonra, Burkina Faso'daki ikinci başarılı darbe olmuştur. Zerbo 1932'de Burkina Faso'nun Tougan şehrinde doğmuş ve 2013'te de hayatını kaybetmiştir. Eğitiminin tamamını yurt dışında; Mali, Senegal ve Fransa'da almıştır (Englebert, 1996: 54). Zerbo'nun yaptığı darbe, rütbesine atfen "Albay Darbesi" olarak anılmaktadır (Decalo, 1973: 105-127). Bu darbe, Lamizana'nın savurgan yaşam tarzına karşı protestoların patlak vermesiyle teşvik edilmiştir. Yani darbenin gerçek motivasyonunu, Lamizana'nın ekonomi üzerindeki hakimiyetinin ortadan kaldırılması oluşturmuş ve bu yolla ekonominin Lamizana'nın "kötü yönetiminden" kurtarılması ve halk (sendikalar ve öğrenciler) arasındaki huzursuzluğun giderilmesi amaçlanmıştır. Ekonomik ve siyasi düzende restorasyon çabası içindeki Zerbo, ülke yönetimini üstlenmek üzere Ulusal İlerleme için Askeri Kalkınma Komitesi'ni (CMPRN) kurmuştur (MacFarland & Rupley, 1998: 90). Ancak bu komitenin kötüye kullanılması, anayasanın askıya alınması ve diğer askeri yetkililerle aralarındaki ideolojik farklılıklar Zerbo rejiminin çöküşünü başlatmıştır (Sankara, 2007: 20).

Victoria Brittain'e (1985) göre Zerbo'nun liderlik biçimi, toplumsal değişiklik adına bir fikir üretmeyen, katı bir milliyetçiliği yansıtmaktadır (Brittain, 1985: 39). Parlamento'nun güvensizlik oyuna rağmen ayakta kalmayı başardıktan sonra da baskıcı politikalarını (zorunlu askerlik gibi) sürdürmesi Zerbo'nun sendika ve öğrenci birlikleri ve diğer ordu mensuplarıyla arasının açılmasına sebep olmuştur. Burkina Faso ordusu içindeki, ideolojik nedenler ve kuşaklararası görüş farklılıklarından kaynaklanan derin bölünmüşlük, Zerbo yönetimi sırasında açıkça görünür olmuştur (Englebert, 1996: 91). Yönetimle sendikalar arasındaki zorlu mücadeleden kaynaklanan istikrarsız atmosfer, başka subayları da yeni bir darbe düzenlemeye kışkırtmıştır. Nitekim 7 Kasım 1982'de de

Binbaşı Jean-Baptiste Ouédraogo, iki yıl bile sürmeyen Zerbo dönemine son vererek liderliği ele geçirmiştir.

Zerbo'nun darbesi bir *koruyucu darbe* olarak sınıflandırılabilir. Hassas siyasal atmosfer ve dağılan ekonomiyi muhafaza etmek amacıyla ve sendikal protestoların motivasyonu ile gerçekleştirdiği müdahale onun bir koruyucu darbe türü olarak dikkat çekmesine yol açmaktadır. Rejimin türü ise *askeri cunta rejimidir*, zira cuntaya Zerbo liderlik ediyor olsa da yönetim, sorumlulukları eşit biçimde paylaşan kişilerden oluşmaktadır. Bununla beraber yönetim içindeki çatışmalar ve Zerbo'nun grevleri ezme girişimleri Zerbo rejiminin sonunu getirmiştir.

Jean-Baptiste Ouédraogo ve 1982 Darbesi

Ouédraogo, 1941 doğumlu bir askeri hekimdir. Zerbo'nun cunta rejiminin, Halk Kurtuluş Konseyi'nin (CSP) liderliği hususunda çıkmaza girmesinin ardından Saye Zerbo bir askeri darbeye devrilmiş ve Ouédraogo da bu darbenin lideri olarak ortaya çıkmıştır. (Englebert, 1996: 93). Aslında başlangıçta darbenin lideri Albay Gabriel Yoryan Somé'ydi. Ancak Somé'nin Sankara ve Compaoré ile yaşadığı ideolojik ayrışma, CSP liderliği için Ouédraogo'yu ideal kişi hâline getirdi. Yine de ipleri elinde tutan Somé ve Sankara oldu ve Ouédraogo'nun liderliği unvandan öteye gidemedi. "Asabi ve apolitik bir askeri hekim" olan Ouédraogo'nun iktidara gelişi beklenmedik bir durumdu (Brittain, 1985: 43). Diğer subayların yanı sıra Sankara da başbakan olarak yönetimde yer almaktaydı. Sankara'nın sözleriyle darbe "insanların, koşullarını değiştirmek için kendi kapasitelerine güven duymalarını sağlayarak..., ülkeyi içinde bulunduğu küçük düşürücü bağımlılıktan ve sömürgeci ilişkilerden kurtarmak amacıyla" başlatılmıştı (Brittain, 1985: 43).

Ouédraogo, büyük ulusal kalkınmaya yönelik etkili sosyal ve ekonomik reformlar vadetmişti. Ülkeyi, Zerbo rejiminin “kötü yönetiminin” kalıntılarından kurtaracağını sözünü vermektedir. Ouédraogo’nun liderlik ettiği darbe de, selefi tarafından gerçekleştirilen darbe gibi, büyük ekonomik ve sosyal reformlara yönelen bir *koruyucu darbe*dir. Ancak rejimin bu vaatler üzerinden elde ettiği başarı, iç uyumsuzlukların artmasıyla zayıflamıştır. Sankara, 14 Mayıs 1983’te, Bobo Dioulasso’da etkileyici bir konuşma yapmış ve “CSP’nin değişimin hızını ve şiddetini engellemeyeceğini” söylemiştir. Ouédraogo bu konuşmadan sonra Sankara ve grubuyla anlaşmazlığa düşmüştür. (Brittain, 1985: 44). Bu da Ouédraogo’ya karşı olası bir darbenin işaretini vermiş ve bu nedenle Başbakan Sankara tutuklanmış, ancak bu tutuklama ters tepmiştir. İç uyumsuzluklar, baskıcı politikaların artması, siyasi ve anayasal düzenlemelerin askıya alınması Ouédraogo kontrolündeki rejimin vaatlerinin de sonunu getirmiştir. Ouédraogo yönetiminin beklenen başarıyı gösterememiş olması, Sankara’nın tutuklanması yüzünden ordunun hizipleşmesi ve halktan gelen itirazlar rejimin çökmesine ve 4 Ağustos 1984’te yeni bir askeri rejimin oluşturulmasına sebep olmuştur.

Thomas Sankara ve 1983 Darbesi

Thomas Sankara, Burkina Faso’daki darbelerin neredeyse hepsinde rol almıştır. Ancak kendisini iktidara getiren darbe, ülke tarihinin şeklini değiştirmiştir. 21 Aralık 1949’da, Yako’da, Joseph Sankara’nın çocuğu olarak dünyaya gelen Thomas Sankara bir jandarma mensubudur. Ortaöğreniminin ardından Kidiogo askeri okuluna girmiş ve 1970’lerde de Madagaskar, Fas ve Fransa’da askeri eğitim almıştır. Dış dünyayla erken teması onun ideolojik olarak sol kanada yönelmesine yol açmıştır. (Newton, 2014: 11). Ayrıca 1974’te Mali’yle yaşanan “faydasız ve haksız” sınır çatışmasında teğmen olarak üstlendiği öncü rol, onu saygı duyulan bir kimse hâline getirmiştir. (Mwakikagile, 2001:

19). Bununla birlikte pragmatizmi ve ideolojik farklılıkları nedeniyle önceki rejimlerle ve ilerleyen dönemde de en yakın müttefiki Compaoré ile arası açılmıştır (Sankara, 2007: 20).

Ouédraogo rejiminin başbakanıyken görevden alınması ve Mayıs 1982’de de tutuklanması yeni bir darbenin tetikleyicisi olmuştur. Sankara’nın serbest bırakılması yönünde halktan gelen taleplerin yanı sıra Sankara’yı özgürlüğüne kavuşturmak için Nahouri eyaletindeki Po askeri üssünden Compaoré ve taraftarları da bir askeri ayaklanma düzenlemiştir. (Harsch, 2014). Bunun sonucunda Ouédraogo devrilmiş ve yerine, 4 Ağustos 1983’te, 33 yaşındaki karizmatik Sankara devlet başkanı olmuştur. Sankara liderliğindeki rejim, devrimi yönetmek üzere Ulusal Devrim Konseyi’ni (CNR) oluşturmuştur (Harsch, 2014: 21). CNR de Burkinalılara “özgürlük, gerçek bağımsızlık ve ekonomik ve sosyal ilerleme” temin etmeye yönelmiştir (Sankara, 2007: 22). “Demokratik halk devrimi” hedefini gerçekleştirmek için Sankara, CNR çalışmalarını kolaylaştırmak üzere sıradan yurttaşlardan oluşan Devrimi Savunma Komiteleri’nin (CDRs) kurulmasını teşvik etmiştir.

Sankara’nın getirdiği köklü değişikliklerden bazıları Yukarı Volta olan ülke isminin 1984’te Burkina Faso olarak değiştirilmesi, kalkınma ve ekonomik büyüme, okur yazarlığın artırılması ve sömürü ve suistimalin ortadan kaldırılmasıdır (Sankara, 2007: 20). Sankara darbesi, Burkina Faso’yu “başarı yoluna” sokan reformist doğası nedeniyle bir *reformcu/yenilikçi* darbe olarak kategorize edilebilir. Brittain’e göre de Sankara rejimi ekonomi, iç politika ve tarımsal kendine yeterlilik bakımından tam bir yenilik getirmiştir (Brittain, 1985: 47). Bununla birlikte, rejimin başarısına rağmen Sankara’nın elitler ve farklı ideolojideki kişiler üzerindeki baskısı nedeniyle bu gruplar Sankara’ya temkinli yaklaşmıştır. Ayrıca siyasi partileri feshetmesi ve milletvekili seçimlerinin yapılmaması da Sankara’nın eksiklikleri arasındadır. Elliott P. Skinner’a göre Sankara’nın, politikalarının etkinliğine karşı, muhalifleri gibi en yakın müttefikleri arasında da

yükselmekte olan şüpheliği ısrarla göz ardı etmesi, iktidarının devrilmesine giden yolu açmıştır (Skinner, 1988: 450). CNR'nin önde gelenleriyle yaşadığı ayrışma, 15 Ekim 1987'de Blaise Compaoré liderliğindeki darbede, kendisinin ve diğer 12 askerinin vahşi bir suikaste kurban gitmesine neden oldu. Bu ikisi arasındaki uzlaşmazlık, askeri cunta rejimi üyeleri arasındaki çatışmanın geldiği boyutu da göstermektedir.

Blaise Compaoré ve 1987 Darbesi

Compaoré 3 Şubat 1951'de doğdu ve 15 Ekim 1987'de Sankara'ya ve 12 subaya suikast düzenleyerek geldiği Burkina Faso devlet başkanlığı görevini, 2014'teki istifasına dek sürdürdü. Ülkenin en uzun süre görevde kalan devlet başkanıdır. Yoldaşı Sankara gibi Compaoré de Kamerun ve Fas gibi ülke toprakları dışında çok sayıda eğitimden geçmiş ve silah arkadaşı Sankara ile de bu sırada tanışmıştır. 1978'den 1983 darbesine dek komutan olarak bulunduğu Po askeri üssü de dâhil olmak üzere pek çok önemli kışlayı komuta etmiştir. Bunun yanı sıra Sankara'yı devlet başkanı yapan cunta rejimi altında Devlet Bakanı ve Adalet Bakanı olarak da görev almıştır (MacFarland & Rupley, 1998: 96).

Compaoré, Sankara rejiminin sonunu getiren 1987 saray darbesinin düzenleyicisidir. Ona göre silah arkadaşı Sankara'yla anlaşmazlığa düşmelerinin sebebiyse “(kendisi, Lingani ve Zongo'dan oluşan) bir hizip, demokratik tartışmanın Ağustos devriminin gelişmesi için kesinlikle en iyi yol olduğunu savunurken, (Sankara'nın dahil olduğu) diğer hizbin bürokratikleşmeyi ve militarizasyonu savunup kişisel iktidar iddiasında olması”dır (Skinner, 1988: 450). Darbeden sonra Compaoré Halk Cephesi'ni kurmuş ve bu da Sankara'nın CNR'sinin yerini almıştır. Compaoré devlet başkanı olarak göreve geldiğinde yönetimde kendisine eşlik eden iki arkadaşı daha vardır (Lingani ve Zongo). Ancak bu iki isim daha sonra, Compaoré'ye komplo kurdukları iddiasıyla öldürülmüştür (MacFarland & Rupley, 1998: 110). Englebert'in belirttiği üzere

Compaoré'nin darbesi halkın desteğine sahip değildir ve Sankara suikastı nedeniyle Compaoré'ye karşı mesafeli durulmaktadır (Englebert, 1996). Bunun sonucu olarak da iktidarını sağlamlaştırmak için Compaoré rejimi, muhaliflerine karşı sindirme ve yok etme yollarına bel bağlamış, 27 yıllık yarı-otoriter rejiminin devamını bu şekilde sağlamaya çalışmıştır (bkz. ICG, *Burkina Faso: With or Without Compaoré, Times of Uncertainty*: 2017: 1).

Compaoré'nin anayasa manevraları, makul değil baskıcı olması ve siyasi ve ekonomik durgunluk sendikalar ve kitleler nezdinde rejiminin kötü anılmasına yol açmıştır. Compaoré rejiminden beklenen hiç değilse ülkeyi demokratikleşme ve kalkınma yoluna yönlendirmesiydi. Ama neticede rejime duyulan güvenin azalması nedeniyle sendikalarla ve genel olarak halkla ters düşmüştür. 2011 ve 2014'teki protestolar da kitlelerin hoşnutsuzluğunu yansıtmaktadır. Compaoré'nin, anayasayı değiştirmek suretiyle devlet başkanı olarak hakimiyetini genişletme hırsı, 2014'te kalabalık bir protestoya neden olmuştur. Bunun ardındansa 31 Ekim 2014'te istifa ederek Fildişi Sahili'ne kaçmıştır. Yaptığı darbe bir *veto darbesiydi* ve Sankara ve yoldaşlarını siyasi iktidardan “dışlamayı” amaçlıyordu. Bu darbenin etkisi, Huntington'ın da gözlemlediği gibi, “siyasal katılımın daha radikal grupları da içerecek biçimde genişletilmesinin engellenmesi ve böylelikle sosyal-ekonomik reform sürecinin yavaşlatılması” olmuştur. (Huntington, 1968: 224). Compaoré rejimi ağırlıklı olarak bir tek adam rejimidir ve tüm güçler kendisinde toplanmıştır.

Gilbert Diendéré ve 2015 Darbesi

General Diendéré, Compaoré rejiminin sağlamlaştırılmasına yardımcı olan temel askeri figürlerden biridir. Ünlü Po askeri üssünü yönetmiş ve ardından Devlet Başkanlığı Muhafız Alayı (RSP) komutanı ve genelkurmay başkanı olmuştur (Winsor, 2015). RSP,

devlet başkanının özel korumasını sağlaması ve şaibeli işlerini yürütmesi için Compaoré tarafından kurulan bir askeri birliktir (Rakotomalala and Karoui, 2015). Ancak Compaoré'nin 2014'teki istifasından sonra ve Michel Kafando'nun geçici hükümeti sırasında RSP lağvedilmiş ve Compaoré'ye yardım eden bazı önemli kişiler de kamu hizmetinden yasaklanmıştır. Bu da RSP'yi gücendirmiş ve ardından da Diendéré'yi Ulusal Demokrasi Konseyi'nin başına getiren 16 Eylül 2015 darbesi gerçekleştirilmiştir.

Diendéré'ye göre bu darbe “ön seçimler sırasında güvensizliğin öne çıkmasından dolayı Burkina Faso'da parçalanmanın önlenmesi için girişilen bir eylem”dir (Rakotomalala and Karoui, 2015). Darbe yalnız 7 gün sürmüş ve ulusal ve uluslararası (Afrika Birliği, ECOWAS, BM ve Fransa) baskıyla önlenmiştir. Böylece Diendéré ve diğer RSP yetkilileri görevi, Michel Kafando'nun geçici hükümetine bırakmak zorunda kalmıştır (BBC, 2015). Kafando ise Kasım 2015 seçimleriyle Roch Marc Christian Kabore yönetime gelene dek kadar iktidarda kalmıştır. Bu bir haftalık darbe, Burkina Faso'daki darbeler arasında en kötü anılan ve en kısa süren darbedir. Devlet başkanını seçim sandığına giderek değiştirmek konusunda ülkenin sahip olduğu ilk fırsatın elden geçirilmesine neden olmuştur. Fakat neyse ki Kasım 2015'te seçimler gerçekleşebilmiştir. Bu yüz kızartıcı darbenin başarısızlıkla sonuçlanması, Burkina Faso'da hükümet etme gücünün ordunun elinden sivillere kaydığını göstermektedir (The Economist, 2015). Diendéré'nin darbesi, RSP'nin ve Compaoré'nin diğer yakın müttefiklerinin çıkarlarının korunmasını ve aynı zamanda da geçici hükümetin liderliğini reddeden bir darbe olarak *veto darbe* türünün bir örneğidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE ANALİZLER

Burkina Faso'da Çok Sayıda Darbe Yaşanmasının Sebepleri Nelerdir?: Kuramsal Açıklamalar

Askeri darbeler Burkina Faso'da yeni bir fenomen değildir. Ülke başarılı olmuş, girişim düzeyinde kalmış ya da sadece tasarlanmış pek çok darbeye maruz kalmıştır. Böylesine çok sayıda askeri darbe yaşanmasına yol açan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazılarını, yukarıda *Motivasyonlar* başlığı altında tartışıldığı gibi, Burkina Faso'da sıkça rastlanmaktadır. Burkina siyasetinde ordu her zaman her yerde var olan, kaçınılmaz bir uyarıcı olarak kalmıştır. Devletin zor gücünü elinde tutan kurum olarak Burkina ordusu hiçbir rejim tarafından geri plana itilemez veya önemsiz görülemez. Ordunun öneminin göz ardı edilmesi, önceki rejimlerin askeri darbe tuzağına düşmesiyle sonuçlanmıştır. Aslında Burkina Faso'da askeri darbelerin yaygın olmasının sebebi şu önemli argümanlardan bazılarıdır: İlk olarak devletin zor gücünün denetleyicisi olarak ordu genellikle devletin kaderinin de belirleyicisidir. Yani devlete karşı doğrudan zor kullanabilecek (darbe yapabilecek) niteliktedir, zira devletin silahlı gücünü kontrol altında tutmaktadır (Thomson, 2010: 133). İkinci olarak Burkina Faso'daki son derece yetersiz, güçsüz ve dayanıksız kurumlar hiçbir zaman orduyu darbelere girişmekten alıkoyamamıştır. Ordunun kendi kurumsal yapısı da dâhil *çekindiği* hiçbir kurum yoktur. Dolayısıyla orduyu engelleyebilecek sağlam kurumların bulunmayışı Burkina Faso'da ordu tarafından gerçekleştirilen çok sayıda iktidar gaspına yol açmıştır.

Üçüncü olarak işlevsel olmayan bir lideri görevden alma kararı da Burkina Faso genelinde çok sayıda askeri darbeye sebep olmuştur. Genç ve hırslı askerler ülkelerindeki gidişatı değiştirmeye daima hevesli olmuştur ve bu heves de çoğu zaman darbeye sonuçlanmıştır. Tordoff Burkina Faso'daki darbelere genellikle, operasyonel komuta

kademelerindeki hırslı subayların liderlik ettiğini belirtmektedir (Tordoff, 2002: 169). Hırslı olma hâlinin, komuta yetkisine sahip pozisyonlarda bulunmakla bir araya gelmesi sonucunda askeri personelin darbe yapması kolaylaşmaktadır. Dördüncü olarak ekonomik ve diğer sosyo-politik iyileştirme niyetleri de Burkina Faso'daki darbelerin birçoğunun temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda ekonomiden daha fazla pay sağlamak için ciddi ekonomi politikalarının yeniden oluşturulması, Burkina'daki darbelerin çoğunun tetikleyicisidir.

Buna ek olarak, Burkina Faso'da bu kadar sık darbe olmasının sebebini açıklamak için darbelerin bulaşması teorisi de ideal bir araçtır. Tordoff bir darbenin başarılı olmasındaki psikolojik faktörün başka yerlerde de başarılı darbelere yol açabileceğini öngörmektedir, ki psikolojik faktörler Burkina Faso'daki darbeleri de teşvik etmiştir (Tordoff, 2002: 169). Aslında bu bulaşma Burkina Faso'nun kendi içinde bile gerçekleşebilecektir. Bir darbe başarılı olduğunda ordunun geri kalanı ve özellikle de komuta kademesindeki subaylar bunu kendilerinin de başarabileceğini düşünmektedir. Collier'in ifadesiyle darbe liderleri diğer subaylara, darbe vasıtasıyla ekonomik durumlarını radikal biçimde değiştirebileceklerini de göstermiş olurlar (Collier, 2007: 147). Ordudaki bir subay açısından böyle bir örnek, darbeye özendirici bir etki doğurmaktadır. Bu da özellikle 1980'lerde Burkina ordusu içindeki bulaşmaya işaret etmektedir.

Son olarak Burkina ordusundaki ideolojik çeşitlilik de paralel biçimde darbeleri tetiklemiştir. Ordudaki ideolojik eğilimler göz önündedir ve bu da çıkar çatışmalarına ve siyasal uzlaşmazlıklara yol açmaktadır. Bu durum subayların arasını açmaktadır ve Sankara ile Jean-Baptiste Ouédraogo arasında olduğu gibi Sankara ile Campaoré arasındaki muhalefeti de körüklemiştir. Sonuç olarak ideolojik ayrılıklar (ve kuşaklararası farklılıklar) Burkina ordusunu ülke tarihi boyunca bir tehdit hâline getirmiştir. Ordu

mensuplarının çoğu, darbeleri olumlu karşılamakta ve darbelerin kötü ekonomi yönetimine son vereceğini umut etmektedir.

Yukarıda sayılan argümanlar genel ve kabul edilebilir argümanlardır ama asıl önemli soru hâlâ yanıtlanabilmiş değildir: Burkina Faso neden bu denli fazla askeri darbeye tanıklık etmiştir? Bu soruyu cevaplamak için ordunun siyasete müdahalesini açıklayan farklı teorilere başvurmak gerekmektedir. Farklı teorik destekleyici unsurlar, Burkina ordusunun neden politikaya sık sık dâhil olduğunu anlamaya yardımcı olacaktır. Askeri darbelerle ilgili çalışmalar yapan bazı yazarlar çeşitli teorik açıklamalar ileri sürmektedir. Bu yazarlardan bazıları da Samuel P. Huntington (1957), Morris Janowitz (1960), S. E. Finer, (1962), Luckham (1971), Alan Wells (1974), Paul Collier (2007) ve diğerleridir.

a. Ekonomik Kalkınma Teorisi

Ordunun siyasete müdahalesine ilişkin belli başlı teorilerden bir tanesi de ekonomik kalkınma teorisidir. Bu teori darbeleri, ülkenin ekonomik kalkınma düzeyinin düşük olmasıyla açıklamaktadır. Teorinin savunucularına göre askeri darbelerin büyük bölümü, ekonomide beklenenden düşük bir performans sergileyen devletlerde meydana gelmektedir. Luttwark'ın belirttiği üzere “ekonomik geri kalmışlık”, ordunun siyasete el atmasını açıklayan bir savdır (Luttwak, 1969: 18-25). *The Bottom Billion* adlı kitabında Collier bu görüşü, ifade ettiği iki faktörle genişletmektedir: düşük gelir ve düşük büyüme. Bu iki faktör pek çok Afrika ülkesindeki darbelerin sebebidir (Collier, 2007: 36). Buna ek olarak teorinin savunucularına göre tek bir temel ihracat maddesine bel bağlanmış olması, sınırlı kaynaklar üzerindeki rekâbeti arttırmakta ve bunun sonucu da çatışma ve darbe olmaktadır.

Ekonomik kalkınma teorisi, Burkina'daki askeri darbeleri anlamak için başvurulabilecek makul teorilerden biridir. Ülke ekonomisindeki kötüleşme, ülkede meydana gelen darbelerin büyük bölümünün de sebebidir. Ordu kendini, liderlerin kötü yönetimi ve savurganlığından kaynaklanan ekonomik bozulma karşısında bir yol gösterici olarak görmektedir. Bu da yolsuzluk, kötü yönetim ve kaynak kıtlığının sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlığın Burkina'daki darbeleri tetiklediği anlamına gelmektedir. Sangoulé Lamizana, Saye Zerbo, Jean-Baptiste Ouédraogo ve Thomas Sankara'nın hepsi de ülke ekonomisini kurtarma bahanesiyle siyasete müdahale etmiştir. Burkina'daki darbelerin çoğunun başat sebebi ağır ekonomik ilerlemedir.

b. Siyasi Kalkınma Teorisi

Bu teorinin önde gelen savunucuları olan Samuel P. Huntington (1957) ve S. E. Finer (1962) ile başlamak gerekirse, bu yazarlar ordunun siyasete tecavüzünü ülkenin sosyopolitik ortamı bağlamında açıklamaktadır. Askeri faaliyetlerin büyük bir rol oynadığı sosyopolitik atmosferin, ordunun siyasete karışmasını tanımlamanın bir yolu olduğunu öne sürmektedirler. Yani farklı devletlerin sahip olduğu siyasal kültür, ordunun o devletin toplumu içindeki rolünü yansıtmaktadır (Huntington, 1996: 221). Dolayısıyla da siyasal kültürün zayıf olması ordunun müdahalesini doğurmaktadır. Bununla birlikte bu teorinin geçerliliği tartışmalıdır. Örneğin bazı Afrika devletleri (Kenya ve Kamerun gibi) hiç başarılı darbe yaşamamıştır ama yine bir ölçüde zayıf bir siyasal kültüre sahiptir (Tordoff, 2002: 171). Ancak çelişkili gibi görünse de, Afrika ve diğerleri arasında kıtalar arası bir karşılaştırma yapan Finer'in, sınırlı siyasal kültürün ülkeyi, genel bir ifadeyle, askeri darbelerle yatkın hâle getirdiği yönündeki argümanı geçerlidir. Üstelik siyasal katılım burada sadece seçimlerle ilgili değildir, siyasi yaşamın diğer temel pratiklerini de

gerektirir. Burkina Faso da aşağıda, bu teorinin geçerliliğini gösteren bir vaka olarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda Burkina Faso, kurumsal ve siyasal kültürünün zayıf olması nedeniyle çok sayıda darbeye sahne olmuştur. Seçimlerde olduğu gibi diğer karar alma süreçlerinde de siyasal katılımın minimal düzeyde olması ülkeyi, ordunun siyasete müdahalesine açık hâle getirmektedir. Muhalif fikirlerin ifade edilmesi çoğunlukla hapis, işkence ve/veya cepheleşmeyle sonuçlanmaktadır. Örneğin 1991’de muhalif lider Clment Oumarou Oudraogo’nun suikasta kurban gitmesi, 2014’teki kitlesel protestolar sırasında 30 kişinin öldürülmesi ve buna benzer ihlller, Burkina Faso’nun siyasal kültüründeki zayıflığa ve dşye işaret etmektedir (Engels, 2015: 98). lke, kıtanın en dinamik ğrenci birlikleri ve sendikalarından bazılarına sahip olmasına rağmen bu grupların faaliyetleri farklı rejimler tarafından daima engellenmiştir. Finer’in belirttiği üzere siyasal kültürün zayıf ve i uyumsuzlukların fazla olduğu toplumlarda, ordu gidişatı *düzeltmek* amacıyla siyasete burnunu sokmaktadır (Finer, 1962: 110). Bu nedenle de Burkina ordusunun ara ara geekleştirdiği tecavüzler lkeadaki gidişata verilen bir cevaptır. Bu teorinin savunucuları, ordunun geekleştirdiği müdahaleleri, zayıf siyasal kültürün bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

c. Ordunun Merkeziliği Teorisi

Bu teori askerin siyasete müdahalesini, ordunun kendi koşullarına bağlı olarak açıklamaktadır. Yani ordunun siyasete müdahale derecesini, ordunun i örgütsel yapısı belirlemektedir (Okeke, 2018: 224). Bu teorinin önde gelen savunucusu ise *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait* (1960) adlı çalışmasıyla Morris Janowitz’dır. Etkin bir komuta zinciri ve iletişim sistemini içeren örgütsel yapısının yanı sıra devletin orduya verdiği meşru şiddetin kullanıcısı ve denetleyicisi olma rolü ve

sorumluluğu, siyasete müdahale etmek yönünde ordunun aklını çelmektedir. Buna karşılık etnik gerilimler, kuşak farkları, ideolojik ayrışmalar ve silahlı kuvvetler içindeki diğer çekişmelerin sonucu olarak etkili bir örgütsel yapının eksikliği de askeri darbeleri tetiklemektedir (Kposowa & Jenkins, 1993: 130). Okeke'ye göre profesyonellik yoksa ordu, anayasal sorumluluklarını bir kenara bırakmakta ve bu nedenle de siyasetten uzak kalamamaktadır (Okeke, 2018: 224). Ordunun siyasetten uzak duramaması ise siyasetin orduya sirayeti ve neticede ordunun siyasete tecavüzü anlamına gelmektedir. Ayrıca bu teoriye göre, ordunun çıkarları mevcut rejim tarafından tehdit edildiğinde de bir darbe ihtimali ortaya çıkmaktadır. Yani ordu, kurumsal çıkarlarını korumak için darbe yapmaya kalkışmaktadır.

Burkina ordusunun neden sık sık siyasete müdahale ettiğini açıklamak için bu teoriyi anlamak faydalı olacaktır. Burkina ordusu, komuta sisteminin kuşaklar arası ve ideolojik olarak bölünmüş olması bakımından etkili bir komuta sistemine sahip olmayabilir. Ancak bu bölünme, komuta kademesindeki yetkililer, çıkarları tehlike altına girdiğinde bir darbeyi harekete geçirebilecek pozisyonlarda olan kişiler tarafından desteklendiği anda pek çok darbenin fitilini ateşlemiştir. Sankara ve Campaoré'nin darbeleri de bu şekilde gerçekleşmiştir. Çıkarlarının tehdit edilmesine karşı reaksiyon göstermişlerdir. Üstelik insan ve silah kaynağının sorumluluğunu üstlenmiş olan komuta pozisyonlarında yer almaktaydılar. Yani devlet tarafından kendilerine verileni, devlete karşı kullanmışlardır.

Yukarıdaki teorilerin hepsi, Burkina Faso'da ordunun neden sürekli siyasete müdahale ettiğini açıklamak için elverişli araçlardır. Burkina Faso darbelerini analiz etmek ve anlamak için *siyasi kalkınma teorisi* de, *ordunun merkeziliği teorisi* de, *ekonomik kalkınma teorisi* de büyük bir önem taşımaktadır. Yukarıda ele alınan kuramsal açıklamalar bu çalışma kapsamındaki farklı darbelerin temel sebeplerini ortaya

koymaktadır. Bunun yanı sıra aralıksız biçimde iktidarını sürdürme arayışı da diğer bir önemli unsurdur. Nitekim 1966 ve 1980'deki ilk iki darbeyi ve 2014'te Blaise Compaoré'nin meşhur düşüşünü tetikleyen sebep, görevde kalma hırsı olmuştur.

Bunlara ek olarak çeşitli liderler tarafından (bazen kişisel çıkarlara yönelik olarak) tek elden verilen kararlar da Burkina Faso'daki darbelerin meydana gelmesine büyük katkıları sunmuştur. Bu kararların bir kısmı, son derece yoksul ve siyasal katılımı sınırlı olan halkı etkileyen kemer sıkma tedbirlerini de içermektedir. Zorlayıcı kararlar almak bakımından gücün kötüye kullanımı kitlelerin katıldığı grevler, ayaklanmalar ve diğer gösteri biçimlerine yol açmaktadır. Burkina'daki bu kitlesel protestoların çoğu da askeri darbelerle sonuçlanmıştır. Başka bir ifadeyle Burkina Faso'daki iktidar değişikliklerinin tamamı, kitlesel protestolar nedeniyle gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak yukarıda sözü edilen bütün bu unsurların bir kompozisyonu, Burkina ordusunun neden sürekli siyasal sorumluluk üstlenmeye kalkıştığını anlamak ve açıklamak için yeterlidir. Dolayısıyla burada analiz edilen ampirik ve teorik kaynaklardan elde edilen bulgulara dayanarak, ülkenin darbelere karşı dayanıksız olmasının farklı unsurların bir araya gelmesine bağlı olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu dayanıksızlık karmaşık görünse de Burkina ordusunu siyaset sahnesine iten temel kuvvettir.

Askeri Darbe ve Rejimlerin Burkina Faso'ya Etkisi

Askeri darbelerin etkileri çok yönlü ve karmaşıktır, ayrıca ülkeden ülkeye de değişiklik gösterir. Afrika ve Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın hemen her yerinde askeri darbelere rastlanmaktadır. Elbette bu askeri darbe vakalarının meydana geldikleri ülkeler üzerinde etkileri bulunmaktadır. Afrika'da iktidarın sivil yönetimlerden askeri yönetimlere geçmesine, bağımsızlığı takip eden dönemde yaygın biçimde tanık

olunmuştur (Tordoff, 2002: 168). 1960'larda, bağımsızlıktan sonra Afrika siyasetinde görülen askeri darbeler şaşılacak düzeydedir. Kolonyal, ekonomik ya da politik geçmişlerine bakmaksızın çok sayıda Afrika ülkesi bazı askeri darbe girişimlerine maruz kalmıştır (Tordoff, 2002: 168). Örneğin diğerlerinin yanı sıra Nijerya'daki ilk darbe girişimi 1966'da yaşanmış, Gana 1978'de ve Burkina Faso ise 1966'da kendi içlerindeki ilk darbeleri tecrübe etmişlerdir. Askeri darbelerin sonucu olarak da sadece birkaç Afrika ülkesinde sivil hükümetler uzun bir süre boyunca iktidarda kalabilmiştir (Tordoff, 2002: 168). Burkina Faso tarihinde Maurice Yaméogo ve mevcut devlet başkanı Roch Marc Christian Kaboré dışında tek bir sivil devlet başkanının yönetimi bile askeri darbeden kurtulamamıştır. William Tordoff'a göre bu tür iktidar değişiklikleri, pek çok Afrika hükümetinin içinde bulunduğu temel istikrarsızlık ortamının altını çizmektedir (Tordoff, 2002: 168). Anayasaya uygun biçimde ve demokratik yollarla kurulan rejimlerin görevden alınması, darbelerin meydana geldiği ülkeler üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

Bu nedenle bu darbelerin ve darbeleri planlayanların geçmişini inceledikten sonra şimdi sorulması gereken şey bunların Burkina Faso'ya ne gibi etkilerinin olduğudur. Burkina'daki darbeler, ülkenin siyasi ve sosyoekonomik yapısı ile dışarıya karşı sahip olduğu itibar üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Darbeler, ülkeyi günümüze dek uğraştıran çok büyük etkilere neden olmuştur. Diğer ülkelerde olduğu gibi Burkina Faso'daki askeri darbeler de, daha yaygın bir demokrasi ile hayalperest rejimlerin dayatmalarına, anayasayı hiçe sayan despotik ve baskıcı rejimlere son verilmesi yönündeki ilerlemeyi durdurmuştur. Öne sürdükleri kalkınma politikaları ya da değişiklikler, siyasi beceriksizliklerinden karşı darbeler kadar değişen sebepler yüzünden çökmektedir. İktidarı elde etmek için yapılan değişiklik vaatlerine rağmen, William Tordoff'un da belirttiği gibi, askeri rejimler tarafından başlatılan değişikliklerin büyük bölümü "sınıf temelli iktidar değişiklikleri" yerine en tepedekilerin değişmesinden ibarettir. (Tordoff, 2002: 168). Ülkedeki askeri

darbelerin çoğu gerçek ve sürdürülebilir bir yeniden yapılandırmayı hemen hemen hiçbir zaman gerçekleştirememektedir.

Bunun yanı sıra Ruth First'in ifade ettiği üzere askeri darbeler “çok az şeyi değiştiren bir değişim yöntemi”dir (First, 1970: 22). Bu durum, Burkina'daki darbeler için de geçerlidir. Bununla birlikte darbecilerden birkaçı (Sankara vb) ülkede köklü bir yeniden yapılanmayı başlatmıştır. Sankara, devrimin verdiği hız sayesinde radikal sosyal reformlar gerçekleştirebilmiştir. Böyle reformist ya da devrimci faaliyetler ülkenin içinde bulunduğu durumu biraz da olsa iyileştirmek adına önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu bölüm de farklı askeri darbe ve rejimlerin Burkina Faso üzerindeki temel etkilerine odaklanmaktadır.

a. Siyasi Etkiler

Siyaset açısından bu askeri rejimlerin mirası olumlu değildir. Burkina Faso'daki ilk askeri müdahale, ordunun siyasallaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında ordu büyük oranda siyasetten uzak ve disiplinliydi ve faaliyetleri de büyük ölçüde kışlayla sınırlıydı. Ancak 1966'da Sangoulé Lamizana öncülüğünde yapılan ilk darbeye neden olan olaylar, Burkina ordusunun siyasetin dışındaki konumunu zayıflatmaya ve bozmaya başladı. William Tordoff'a göre Burkina Faso, 1980'lerde çok sayıda darbeye maruz kalmadan önce, 1960-1980 arasındaki bağımsızlık sonrası dönemde eski Fransız sömürgeleri içinde daha istikrarlı olanlardan biriydi (Tordoff, 2002: 168). Ancak sonrasında askeri yetkililerin devleti siyasal denetimi altına alması gözle görünür hâle geldi. Maurice'in ilk sivil rejiminin meşru yetkileri de böylece giderek azaldı (MacFarland & Rupley, 1998: 78). 1966'da gerçekleşen Sangoulé Lamizana darbesinin gerekçelerini ise geniş katılımlı grevlerle birlikte Burkina Faso'da yolsuzluğun önlenmesi ve ekonominin canlandırılması hedefleri oluşturdu. Bununla beraber rejim, ekonominin gittikçe küçülmesinin önüne geçemedi.

Ordu iktidarı ele geçirmeye başladığından beri ülkenin siyasi kültürü de zor duruma düştü. Askeri rejimlerin Burkinalılar üzerindeki etkisi, Burkinalıların siyasi yaşamlarına sirayet etmiştir. Ülkedeki güvensizlik ve cepheleşme (siyasal istikrarsızlık) büyük oranda askeri liderlikle bağlantılıdır. Ezrow ve Frantz'ın belirttiği gibi “siyasal istikrarsızlık, askeri güçlerin iktidarı ele geçirmesi için bir fırsat sunmaktadır” (Ezrow & Frantz, 2011: 101). Burkina Faso'da da benzer biçimde ordunun ülke siyasetine uzun, doğrudan ve kemikleşmiş katılımı özellikle de 1980'lerde, çok sayıda darbeye meydan verecek biçimde siyasi kültür ve atmosferi ciddi oranda değiştirmiş ve kötüleştirmiştir. Bu tür müdahaleler orduya (ve daha geniş ölçüde de halka), memnun olunmayan bir rejimin değişmesinin tek yolunun bir darbeden ya da karşı darbeden geçtiğini yönündeki görüşü telkin etmektedir. Burkina ordusu, demokratik kurumların dayanıksızlığı yüzünden kendi çapında siyasi bir güç hâline gelmiştir. Bu da, Burkina ordusu tarafından kolaylıkla etki altına alınabilen siyasi alanın oynaklığının ve sonuç olarak da ülkenin siyasi kalkınması üzerindeki etkinin başka bir göstergesidir.

Freedom House'un siyasi haklar ve bireysel özgürlüklere ilişkin küresel raporu *Freedom in the World 2017*, Burkina Faso'yu “kısmen özgür” ülkeler arasında saymaktadır (bkz. Freedom House, 2017). Her askeri rejim, iktidarda kalmak için baskı uygular. Rejim muhaliflerini ortadan kaldırmak için hapis, işkence ve diğer aşağılayıcı muamelelere başvurur (bkz. United States Department of State, 2016 Country Reports on Human Rights Practices - Burkina Faso, 3 March 2017: 2). Sankara ve 13 taraftarının, 1987'de Compaoré tarafından öldürülmesi de bunun örneklerinden biridir. Ayrıca 1989'da Lingani ve Zongo, Compaoré'ye karşı komplo hazırlığında olmakla suçlanmış ve ardından idam edilmişlerdir (MacFarland & Rupley, 1998: 281). Siyasal baskı 1991'de de muhalif lider Clément Oumarou Ouédraogo'nun suikasta uğramasıyla sonuçlanmıştır. Buna ek olarak 2014'teki kitlesel protestolar sırasında en az 30 kişi güvenlik güçleri tarafından öldürülmüş ve pek çoğu da yaralanmıştır (Engels, 2015: 98). Tüm bu siyasi baskılar,

askeri rejimlerin iktidarda kalmak uğruna demokrasinin altını oyduklarının bir göstergesidir. Collier'e göre genel olarak siyasal baskılar darbe riskini azaltmaktadır (Collier, 2010: 151). Compaoré'ninki başta olmak üzere Burkina Faso'daki askeri rejimler de, iktidarda kalmak için şiddetli siyasal baskı uygulamıştır.

b. Siyasalara Etkileri

Birkaç vaka dışında (siyasalarla ilgili) karar alma yetkisi askeri liderlerin elinde toplanmıştır. Bunun yanı sıra askeri rejim, kendi yararına olmayan her siyasaı değiştirmektedir. Bu da yurttaşların siyasal yaşama aktif katılımının önüne geçmiştir. Sendikalar üzerindeki baskılar her zaman yaygın olmuştur. Bir kez daha, demokrasinin gelişmesini sağlamak oldukça zordur. Burkina Faso'da, özellikle de 1980'lerde, çok sayıda askeri darbe tarafından seçimlere gölge düşürülmüştür. Rosemary O'Kane'nin belirttiği üzere seçimler yerine askeri darbeler, hükümet değişikliğinin kurumsallaşmış mekanizması hâline gelmiştir (O'Kane, 1987: 1). 2015'te Kafando liderliğindeki geçici hükümetin, bağımsızlıktan bu yana ilk kez bir sivil devlet başkanı seçme fırsatının habercisi olan seçimlerin tarihini belirlemiş olması bu durumun tipik bir örneğidir. Ancak seçimlere birkaç gün kala, General Gilbert komutasındaki (eski) Devlet Başkanlığı Muhafız Alayı, Ulusal Demokrasi Konseyi (CND) adı altında maskelenerek geçiş hükümetini devirmiş ve hükümetin demokratik yollarla değişmesi yönündeki fırsatın neredeyse elden geçirilmesine sebep olmuştur.

Askeri liderler, gelecekteki darbelerin ortaya çıkmasını önlemek için gereken tedbirleri almakta başarılı olamamıştır. 1987'deki Compaoré darbesinin üstünden neredeyse otuz yıl geçtikten sonra Burkina Faso'daki darbelerin sıklığı artık azalmıştır ama Gene Sharp ve Bruce Jenkins'in söylediği gibi, geçmişte yaşanan darbeler yüzünden ülke hâlâ darbelerle karşı dayanıksız durumdadır (Sharp & Jenkins, 2003: 2). Nitekim Eylül 2015'te General Gilbert Diendéré öncülüğündeki darbe gerçekleşmiştir. İktidara gelirken

genelde iddia ettikleri gibi ülkenin siyasal atmosferinin şekillendirilmesi bir yana askeri rejim liderleri, sivillerin yönetimindeki rejimlere göre ancak bir miktar daha iyi bir performans sergilemektedirler. William Tordoff'un belirttiği gibi ordu, ahlâki bütünlüğüyle ilgili kötü şöhreti ve gerici ruhuna rağmen aslında sivil seleflerinden çok daha iyi bir hükümet meydana getiremez (Tordoff, 2002: 185). Sankara'nın rejimi ve Copaoaré rejimi döneminin ortalarındaki durum dışında, darbelerin geri kalanı da iktidara layık olduğunu büyük ölçüde kanıtlayamamıştır.

Bununla beraber kitlelerin siyasete etkin katılımı da Burkina Faso siyaset sahnesinin önemli unsurlarından olmuştur. Baskıların eşlik ettiği sert politik ortama rağmen kitleler, darbe liderlerinin heveslerine kafa turmak konusunda kararlı olmuştur (Mbaku, 2016). Bunun sonucunda da grevler ve benzer muhalefet yöntemlerinin de dâhil olduğu sürekli bir karşı duruş ve hatta askeri rejimler üzerinde baskı oluşturma hâli ortaya çıkmıştır. Ülkede yönetim arafta kalmış durumdadır. Örneğin sendikalar, memurlar (öğretmenler), şefler ve askeri gruplar bir askeri rejimin ve rejimin çalışma biçiminin meşruiyetini tanımak konusunda kararlı bir muhalefet sergilemektedir. Böyle kararlı bir karşı duruş, 1966'dan bu yana ülkedeki askeri rejimlerin neredeyse hepsi için bir tehlike oluşturmuştur. Kitleler, bir askeri rejimin düşüşü karşısında üzüntü duymamakta, daha ziyade rahatlamış hissetmektedir. Ancak Sankara'nın devrilmesi bunun istisnasıdır. Seçimlerin nadiren gerçekleştirildiği ülkede, Burkina halkının elindeki silah bunlardır. Gene Sharp ve Bruce Jenkins'in ifade ettiği şekilde darbe yönetimi, toplumun tüm bu kesimlerinin itaati ve işbirliği sağlanmadan kalıcı bir hükümet hâline gelemez (Sharp & Jenkins, 2003: 9). İlaveten *The Barrel of a Gun: Political Power in Africa and the Coup D'Etat* adlı kitabında Ruth First çarpıcı bir değerlendirmede bulunmaktadır:

Reforme etmek ya da radikalleştirmek amacıyla hükümeti ele geçiren askerlere gelince, onların başarı ya da başarısızlığı Afrika'da

meydana getirdikleri değişim için halktan gelen baskılara bağlı olacaktır, orduların gücüne ya da silahlarının namlusundan sızan güce değil. (First, 1970: 465).

Dolayısıyla Burkina'daki askeri darbelerin diğer bir olası, istenmeyen etkisi halkın harekete geçirilmesi ve bazen reaksiyoner, bazen de proaktif olmasına rağmen rejim değişikliklerine karşı daima tetikte olan ve etkin roller üstlenen, siyasal farkındalığı yüksek yurttaşların yaratılmasıdır. Zira böyle yurttaşlar, beklentileri karşılamakta başarısız olan askeri rejimlerin düşüşünü desteklemektedir. Dolayısıyla ülke siyasetinde sendikaların ve sivil toplumun rolü iyi bilinmektedir.

c. Anayasal Etkiler

Burkina Faso'da demokrasinin geleceğine ilişkin huzursuz edici işaretler arasında, anayasa hükümlerinin ve kanunların (ki darbeleri yasaklamaktadır), anayasaya aykırı yollarla iktidara gelen darbe liderleri tarafından ihlâl edilmesi de yer almaktadır. Anayasanın ve yönetimin kararnamelerle askıya alınması ya da feshedilmesi, gerçekten de tüm askeri rejimlerin başvurduğu bir yol olmuştur ve devletin siyasi atmosferini boğan bir etki doğurmuştur (MacFarland & Rupley, 1998: 277). Burkina Faso'da, bağımsızlıktan itibaren 2015'e dek, iktidar değişikliğinin anayasal araçları mevcut olmamıştır. Demokratik uygulamaların yerini diktatörlük eğilimleri almıştır. Güçlü bir anayasa savunma mekanizması oluşturulamamıştır. Burkina anayasası bağımsızlıktan bu yana en az altı kez gözden geçirilmiştir (askıya alma, feshetme, kabul etme ve yayınlama). Bu nedenle darbelerle demokratik eksiklikler arasındaki ilişki iyi kurulmuştur ama doğrusal bir nedensellikten ziyade açıkça dairesel bir ilişkidir. Ordu darbeler yoluyla demokrasiyi engellerken, güçlü demokratik kurumların eksikliği ordunun ülke siyasetine katılmasına olanak sağlamaktadır

Bağımsızlıktan altı ay sonra 27 Kasım 1960'ta Cumhuriyet'in ilk anayasası kabul edilmiştir. 1966'da Lamizana tarafından gerçekleştirilen ilk darbe ise bu anayasayı askıya almış ve 1970'de de ikinci anayasayı uygulama sokmuştur. Ama iktidara ağırlığını koyma çabasındaki Lamizana bir kez daha anayasayı askıya almıştır (bkz. BBC Burkina Faso Profile-Timeline, 2018). Bu durum 1977'de üçüncü anayasanın kabul edilmesinin zeminini hazırlamıştır. Ancak ne yazık ki 1980'lerde birbiri ardına gerçekleşen darbeler üçüncü anayasayı da askıya almış ve sonra da feshetmiştir. Böylece 1991'de, bir dizi değişiklikle birlikte, Cumhuriyet'in mevcut anayasası kabul edilmiştir. Burkina Faso anayasasının askıya alınması, kabul edilmesi ve yayınlanması, hangi askeri yönetimin iktidarda kalabileceği ile son derece bağlantılıdır. Bu değişiklikler ülkede demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü daima tehdit etmiştir (Mbaku, 2016). Ayrıca, pek çok sivil itaatsizlik durumuna yol açan ve sendikalar başta olmak üzere kitleler tarafından paylaşılan memnuniyetsizliği de arttırmıştır. Örneğin 2014'te Compaoré rejiminin yaptığı, Compaoré'nin beş yıl daha iktidarda kalmasını sağlayacak olan anayasa değişikliği teklifi kitlesel protestolara ve Compaoré'nin istifaya zorlanmasına neden olmuştur.

d. Ekonomik Etkiler

1980'lerden itibaren gerçekleşen askeri darbelerin, Burkina Faso ekonomisine gerçekten olumsuz bir etkisi olmuştur. Her ülkede askeri darbelerce hızlandırılan siyasal istikrarsızlık, ekonomik büyümeyi sekteye uğratar. 1980'lerdeki askeri darbelerin çoğunun motivasyonu da, ülkenin harap hâldeki ekonomisini diğer rejimlerin kötü yönetiminden ve savurganlığından korumaktır. En azından tüm askeri rejimlerin iddiası bu yöneydi ve çoğu darbenin ekonomik kriz dönemlerinde ya da en azından ekonomi ilerlemiyorken gerçekleştiği ortadaydı. Meydana gelen sonuçsa bunun tam tersidir. Darbeler ekonomiyi geri bırakmaktadır. Darbe ve ekonomik gerileme dönemi arasındaki ilişkide görülen uyuşmazlığa rağmen ekonomik geri kalmışlığın darbe riskini arttırabileceği üzerinde bir

görüş birliği vardır (Paul Collier 2007, 36; Huntington 2006, 56; Rober Gates 2008, 279, Rosemary O’kane 1981, 291; Sameul E. Finer ve Edward Luttwak).

Önceki askeri darbe ve rejimlerin ekonomik etkileri, Burkina Faso’da daha sonra gerçekleşen askeri darbelerin de dayanağını oluşturmuştur. Collier ve Hoeffler’e göre “kişi başına düşen milli gelirin düşük olması, darbe girişimlerinin başarılı olma olasılığını arttırmaktadır” (Collier & Hoeffler, 2005: 14). Burkina Faso’nun bozulan ekonomisi “darbe tuzağı”nı yaygınlaştırmakta ve böylece ülkenin darbelere yatkınlığını arttırmaktadır. Bu nedenle diğer motivasyonlar arasında, ekonomik düşüş de Burkina Faso’daki askeri darbelerin sebeplerinden biridir. Örneğin bu sebep 1966’da, ekonomiyi garanti altına almak için darbe yapmayı seçen Sangoulé Lamizana tarafından yönetilen ilk darbenin motivasyonlarından biridir. Aslında aynı sebep daha sonraki darbeler için de, ekonomik buhran nedeniyle önceki rejimi görevden almak adına motive edici olmuştur.

Burkina Faso ekonomisi tarım (pamuk) ve madencilığe (altın) dayanmaktadır. Bu kaynaklar geçtiğimiz yıllarda ekonomik büyümeyi canlandırmıştır. Bununla birlikte uluslararası piyasalarda bu kaynakların fiyatlarındaki dalgalanma, bazı açılardan ekonomiyi aksatmaktadır. Sankara rejimi, ülke yönetimini ele aldığı andan itibaren bazı olumlu ekonomik etkilere zemin hazırlamıştır. Bunlar arasında, 1986’da ülkeyi donörlere bağımlılıktan kurtarıp ekonomik olarak bağımsız duruma getirmeye niyetlenen ulusal ekonomik kendine yeterliğin ilanı da bulunmaktadır. Compaoré rejimi de ekonomiyi canlandırmak adına olumlu etkiler bırakmıştır ancak eşitsilik baki kalmıştır. Son verilere göre 2014 ve 2015’te reel gayrisafi yurtiçi hasıla bakımından ekonomik büyüme % 4 olmuştur. Bu rakam 2016’da %5,9’a yükselmiştir ve 2018’de de %6,6’ya ulaşması beklenmektedir.³ Bu büyüme pamuk ve maden endüstrisi, kamu yatırımları ve uluslararası yardım ve bağışlarla sağlanmıştır. Bu rakamlardaki büyüme sağlam bir ekonomik

³ <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/country-notes/burkina-faso>

ilerlemeye işaret etse de, ülkenin büyük kısmı henüz bundan faydalanabilmiş değildir. Ülke, UNDP'nin İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde 188 ülke arasında 185. sırada yer almaktadır. Kamu borçları gayrisafi yurtiçi hasılanın %32,5'ine tekabül etmektedir. Hükümet harcamaları milli hasılanın (gayrisafi yurtiçi hasıla) %23,3'üne denk gelmektedir. Bütçe açığı gayrisafi milli hasılanın %3,3'üne ve vergi yükü de 2017 itibariyle %20,6'ya gelmiştir (bkz. CIA World Fact Book: Burkina Faso, 2018).

Aşağıda, Tablo İki'de darbelerin ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini göstermek amacıyla darbelerin gerçekleştiği sene ile bundan bir önceki ve bir sonraki senelere ait veriler paylaşılmıştır. Burada darbelerin meydana geldiği yıllarla bunu izleyen ilk yıllarda gayrisafi yurtiçi hasılda düşük bir büyüme kaydedildiği görülebilmektedir. Zerbo liderliğindeki darbeden bir yıl sonra, ülkedeki en düşük ekonomik büyüme oranlarından birinin kaydedildiği yıl olan 1981'de GSYH'nin büyüme oranı % 2,7'ye düşmüştür. 1982'deki Jean-Baptise Ouédraogo darbesi ise ülkenin ekonomik büyümesini daha da düşürmüş ve reel GYSH'de kaydedilen büyüme oranı % 1,4'te kalmıştır (gkz. Gusev, tarih yok). Ouédraogo rejimi sırasında ve Ouédraogo, 1983'te Sankara tarafından iktidardan düşürüldükten sonraki 2 yılda yaşanan siyasi çalkantı Burkina ekonomisini toptan çöküşün eşiğine getirmiştir. Sonuç olarak 1983'te ülkenin GSYH'si % -1,2'ye kadar gerilemiştir. 1985'te Sankara'nın ekonomik kendine yeterlilik için verdiği çaba, ekonomiyi iyileştirip % 11,3 oranındaki en yüksek GSYH büyümesini kaydedene kadar da ekonomi çok güçsüz bir durumda kalmıştır. (Ibid, tarih yok). Sankara'nın düşürülmesi ve sonrasında da Campaoré öncülüğündeki darbe yönetimi tarafından katledilmesi, ülkenin ekonomik büyümesini durdurmuş ve GSYH büyümesinin % 0,2'ye düşmesine neden olmuştur. 27 yıl süren Campaoré rejimi boyunca ülke ekonomisi ortalama bir seyir tutturmuştur. Ancak enflasyon, yoksulluk ve eşitsizlik baskın kaldığı için bu tam olarak akla yatkın değildir. Sonuç olarak Campaoré rejimi sırasında gerçekleşen kitlesel protestoların nedenini açıklamak için daha ziyade dolambaçsız bir yol sunmaktadır.

Enflasyon, yoksulluk ve eşitsizlik Compaoré rejimine karşı ulusal çapta görülen tepkiye zemin hazırlamıştır.

Tablo İki: Burkina Faso'nun Reel GSYH Büyümesinin Görselleştirilmesi

Yıllar	GSYH, cari fiyatlar, milyar \$	GSYH, cari satın alma gücü paritesi, milyar \$	Reel GSYH Büyümesi, %
1979	1,7	2,9	0,6%
1980	2,1	2,4	4,0
1981	1,8	2,7	2,7
1982	1,7	2,9	1,4
1983	1,6	2,9	-1,2
1984	1,4	3,1	1,6
1985	1,6	3,6	11,3
1986	2,0	3,9	8,0
1987	2,4	4,0	-0,2
1988	2,6	4,4	5,8
2014	12,3	29,2	4,2
2015	11,1	30,7	4,0
2016	11,9	32,8	5,4
2018	13,3	38,7	6,3

Not: <http://burkinafaso.opendataforafrica.org/tbocwag/gdp-by-country-statistics-from-imf-1980-2022?country=Burkina%20Faso>'dan uyarlanmıştır, IMF World Economic Outlook (WEO), Nisan 2017.

Burkina Faso ekonomisini olumsuz etkileyen ve bitmek bilmeyen yolsuzluğun izleri ilk askeri darbeye kadar sürülebilir. Değişiklik için bir katalizör görevi görmesi beklenen darbeler, siyasi patronajı ve yolsuzluğu ortadan kaldırmak yerine sağlamlaştırmıştır. Ülkenin tarihsel gelişimi ele alınırken sözü edildiği gibi yolsuzluğun ciddi etkilerinden biri de, halk arasında geniş çaplı protestoları, özellikle de 2008’de hayat pahalılığındaki ani yükselmeye karşı girişilen protestoları tetiklemiş olmasıdır (Engels, 2015: 93). Sankara ve Capoaaré rejimleri politikalarını yolsuzlukla mücadeleye adanmış, ancak bu işe yaramamıştır. Yargının güçsüzlüğü ve yolsuzluk karşıtı kurumların yetersiz uygulama gücü nedeniyle Campoaré rejimi sırasında yolsuzluk artmıştır (bkz. GAN: Burkina Faso Country Report, 2016). Ordunun siyaset sahnesini işgal etmesi, ülkenin ekonomik yaralarını gidermeyi zorlaştıran istikrarsız siyasi atmosfere ve böylece de yolsuzluğun şaha kalkmasına sebep olmuştur. Nitekim darbelerin ve rejim değişikliklerinin sıklığına rağmen yolsuzluk hâlâ sürmektedir. Bu değişiklikler Burkina Faso ekonomisini daha ziyade, halkı çok kötü koşullara terk eden ciddi boyuttaki bir yolsuzluğun peşini bırakmadığı bir ekonomi hâline getirmiştir. Bunun yanı sıra ülkeyi, büyük çaplı yolsuzlukların vurduğu bir ülke olarak uluslararası ilginin odağına koymaktadır. Burkina Faso’daki yolsuzluk, ülkede demokratik değerlerin büyümesini engellemektedir.

e. Askeri Etki

Askeri darbeler, Burkina Faso ordusu içinde hiziplere dayalı çekişmeleri de beraberinde getirmiştir. Muhalifler ve ordu personelinin ideolojik eğilimleri, 1980’lerden beri Burkina ordusunu yolundan saptırmaktadır. Sonuç olarak bu durum orduda hizipleşmeye neden olmaktadır. William Tordoff’a göre ordu içinde, devleti yöneten kıdemli subaylarla (Lamizana, Zerbo ve Ouédraogo gibi) daha iyi eğitilmiş ve daha hevesli genç subaylar (Sankara, Compaoré, Lingani ve Zongo gibi) arasında kuşaklar arası gerilim meydana gelebilir (Tordoff, 2002: 18). Bu hizipleşme subaylar arasında, karşı darbeye

sonuçlanan bir muhalefet boşluğu yaratmıştır. Örneğin Sankara'nın ideolojik farklılıkları, muhafazakâr Jean-Baptiste Ouédraogo ile arasının açılmasına ve sonuç olarak 1983'te de Ouédraogo rejiminin devrilmesine sebep olmuştur (Mwakikagile, 2001: 19). (Her ikisi de genç ve radikal askerler olan) Sankara ve Campaoré arasındaki benzer ideolojik farklılıklar da şiddetli bir düşmanlık ve ardından Sankara'nın 1987'de Campaoré tarafından katledilmesi ile sonuçlanmıştır. Hizipler arasındaki şiddetli muhalefet Burkina Faso'yu pek çok karşı darbe, huzursuzluk ve kötü anıyla baş başa bırakmış ve büyük ölçüde Burkina ordusunun imajına (profesyonellik ve darbe ruhunun olmaması) gölge düşürmüştür.

Bunların yanı sıra ordu içinde farklı birimlerin kurulması da bu rejim sırasında meydana gelmiştir. Collier rejimlerin, darbelerden veya iktidarda kalabilmek amacını taşıyan karşı darbelerden kaçınabilmesinin yollarından birinin de “her biri diğerlerinin denetleyicisi olarak görev yapabilsin diye orduyu pek çok farklı birime bölmek” olduğunu söylemektedir. (Collier 2010: 149). Burkina yönetimleri, çoğunlukla iyi silanlanmış ve normal askeri birimlerin denetleyicisi olarak hizmet verecek yakın veya güvenilir askerlerin bir birleşiminden oluşan özerk bir askeri birlik kurmuştur. Örneğin Campaoré rejimi sırasında, Campaoré'nin en güvendiği askerlerden oluşan RSP, diğer askeri birlikler üzerinde denetleyici olarak hizmet vererek başkanın korunmasının sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. (bkz. Guardian Africa ağının bir parçası olan Global Voices'ten Rakotomalala ve Nadia Karoui, 2015). Ordudaki bu bölünme ordu mensupları arasında görev çakışmasını ve güvensizliği arttırmaktadır.

f. Tarımsal Etki

Tarım açısından bakıldığında diğer rejimlerin çok önünde olan Sankara rejiminin tarım politikalarının değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Burkina ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Tarım sektörünü canlandırmak yönündeki çabaları kapsamında

Sankara, Burkina Faso'nun tarımsal kalkınmasını ilerletmek için büyük tarım politikaları benimsemiştir. (Sankara, 2007). Bu politikalar da Sankara rejiminin, tarımsal üretimin genişlemesi ve ekonomik dengesizliğin azalmasına tanık olmasını sağlamıştır. Her ne kadar bu politikalardan bazıları kendi içlerinde istismara ve yolsuzluğa açık olsa da, çoğu çiftçileri teşvik edici ve çiftçilere yönelik politikalardır.

Kuraklığa meyilli bir ülke olarak Brukina Faso, 1973'te ülkede şiddetli bir gıda kıtlığına neden olan ciddi bir kuraklık geçirmişti. Sankara rejimi sırasında, toprakların yeniden dağıtımı ve sulama projeleri (örneğin tonlarca tarım ürünü veren Sourou Vadesi'nde) benimsenmiştir. (MacFarland & Rupley, 1998: 99). Bunun yanı sıra 1985'te de ülkede 10 milyon ağaç dikilmesi için bir kampanya başlatmıştır. Ancak tüm bu politikalara rağmen darbeler, Burkina Faso'nun tarıma elverişli toprakları üzerinde yıpratıcı bir etki yaratmıştır. Neredeyse her rejim, ekonominin büyük ölçüde dayandığı sektör olan tarım sektörünü göz ardı etmiştir. Çiftçiler, kariyerlerinin en başında takılıp kalmıştır. Dolayısıyla da tarım sektöründe başarıya ulaşmak teşvik edici değildir.

Ülkenin darbe sonrası ekonomik büyümesinin gidişatı bunun yerine, birbiri ardına gerçekleşen askeri darbelerin ekonomiyi nasıl raydan çıkardığını ve şoke ettiğini (yatırım durması, turizmin azalması, sermayenin kaçışı vb) göstermektedir. Ülkedeki siyasi istikrarsızlıkların tamamı; 2013 ve 2014'teki protestolar, Compaoré rejiminin sona ermesi ve 2015 askeri darbesi ekonomik yaşamın bozulmasına ve felce uğramasına sebep olmuştur. Uzun vadeli bir bakış açısıyla askeri darbelerin Burkina Faso'ya etkileri üzerinde çokça durulmaktadır. Darbelerin yargı sisteminin zayıflaması, yolsuzluk karşıtı kurumların idari faaliyetlerinin gerilemesi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin sekteye uğraması, kamu fonlarının kötüye kullanılması, işsizliğin artması, eşitsizliğin yaygınlaşması, etnik düşmanlığın derinleşmesi ve terörizmin artması üzerine etkileri olmuştur. 1980'lerden bu yana benimsenen yapısal ekonomik reformların başarısızlığı, ekonomiyi olumsuz

etkilemeyi sürdürmektedir. Bu güçlükler nedeniyle “Dürüst İnsanlar Ülkesi”nin sosyal, ekonomik ve siyasi gelişimi engellemeye devam etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmayla Burkina Faso'da meydana gelen pek çok darbenin sebeplerini ve etkilerini anlamak için yeni bir girişimde bulunulmuştur. Bu da, ampirik temellendirme sağlayan teorik açıklamalar ve darbelerin sebepleriyle bunların, ülkenin kalkınması üzerindeki etkilerinin sağlam bir analizi üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Bu yolda askeri darbe ve rejimler hakkında çalışmalarıyla tanınan akademisyenlerin eserlerinin değerlendirilmesi, Afrika'daki askeri müdahalelere yol açan faktörlerin analiz edilmesi ve açıklanması için elverişli olmuştur. Bununla birlikte bazı Afrika ülkeleri askeri müdahalelere karşı diğerlerinden daha dayanıksızdır. Burkina Faso da, bu çalışmada ana hatları çizilen çeşitli faktörlerin bir kombinasyonu nedeniyle darbelere daha yatkın olan ülkeler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada ekonomik ve sosyopolitik azgelişmişliğin ülkede askeri müdahalelerin sıklığını arttırdığı öne sürülmektedir. Çalışmanın en önemli bulgusu ise Burkina siyasetine yönelik askeri müdahalelerin kalıcı etkiler bırakmış olduğudur. Bu etkiler, diğerlerinin yanı sıra ekonomi, siyaset, tarım, ordu ve demokratik ilkeler gibi farklı alanlarda pay sahibidir. Özet olarak, yukarıda ana hatları çizildiği üzere çalışma, askeri darbelerin Burkina Faso'da baskın olmasının nedenlerini ve darbelerin yıllar içinde ülkede yarattığı etkileri ortaya çıkarmaktadır.

İç ve dış saldırılar karşısında sivillerin korunmasını sağlama görevleri nedeniyle ordular, her ülkede önemli kurumlardır. Ordunun "hukuk ve düzenin himayesini" sağlamak konusunda üstlendiği merkezi rol ve "kuvvet ve şiddet kullanımı üzerinde sahip olduğu üstün kapasite" onu her durum için vazgeçilmez kılmaktadır. (Okeke, 2018: 225). Bununla birlikte Burkina ordusu, ülke siyasetine yönelik sık müdahaleleri nedeniyle kötü bir şöhret edinmiştir. Bu durum ordunun profesyonel imajını da lekelemektedir. 1980'den bu yana ülkede beş başarılı askeri darbe ve rejim yaşanmış ve bunların her biri de

anayasada olumsuz yönde değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu çalışma da askeri darbe ve rejim kavramlarının ve askeri müdahalelere yönelik sınıflandırma ve teorilerin (*ekonomik kalkınma teorisi, siyasi kalkınma teorisi ve ordunun merkeziliği teorisi*) büyük ölçüde açıklığa kavuşturulmasını sağlamıştır. Bu darbelerin liderleri, Burkina Faso siyasetine müdahale etme gerekçeleriyle ilgili olarak pek çok sebep ileri sürmüşlerdir. O’Kane’in de tespit ettiği üzere söz konusu darbeler yalnız politik olaylar değil, çok büyük ekonomik ve sosyopolitik sorunlar karşısında verilen şiddetli karşılıklardır (O’Kane, 1993: 251-270).

İkna edici bir biçimde Okeke, “orduyu sivillerin denetimine tabi kılmanın, sivilleri orduya karşı üstün duruma getirmenin ve askeri müdahalenin tekrarlanmasını önlemenin en iyi yolunun, yoksulluk ve güvensizliği arttıran ve demokratik süreçlerin, krizleri ve toplumsal istikrarsızlığı, dolayısıyla da askeri darbeleri tetikleyecek ölçüde bozulmasına yol açan koşulları yaratan değişkenlerle mücadele etmekten geçtiği” üzerinde durmaktadır. (Okeke, 2018: 236). Sonuç olarak yukarıda bahsedilen tedbirler Burkina Faso’da ve başka herhangi bir devlette askeri darbeleri engelleyebilecektir.

KAYNAKÇA

- Barkey, H. J. (1990). Why Military Regimes Fail: The Perils of Transition. *Armed Forces & Society*, 16(2), 169-192.
- Besong, V. (2005). Coup d'états in Africa: The Emergence, Prevalence and Eradication. California: Stanford University
- Brittain, V. (1985). Introduction to Sankara & Burkina Faso. *Review of African Political Economy*, 12(32), 39-47.
- Burkina Faso Country Report (tarih yok), <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/burkina-faso>.
- Burkina Faso coup: Michel Kafando reinstated as president, (23 Eylül 2015), <https://www.bbc.com/news/world-africa-34334430>.
- Burkina Faso, (21 Temmuz 2017), <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/burkina-faso>.
- Burkina Faso profile - Timeline. (5 Mart 2018), <http://www.bbc.com/news/world-africa-13072857>.
- Burkina Faso: With or Without Compaoré, Times of Uncertainty. (21 Şubat 2017), <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/burkina-faso/burkina-faso-or-without-Compaoré-times-uncertainty>
- Clapham, C., Campbell, I., & Philip, G. (1985). *The political dilemmas of military regimes*. London: Croom Helm.
- Clapham, C. S. (2004). *Third World politics: An introduction*. London: Routledge.
- Collier, P. (2007). *The bottom billion: Why the poorest countries are failing and what can be done about it*. Oxford: Oxford University Press.

- Collier, P. (2010). *Wars, guns, and votes: Democracy in dangerous places*. New York: Harper Perennial.
- Connor, K. (2017). *How to Stage A Military Coup: From Planning to Execution*. S.l.: W W Norton.
- Davidson, B., Buah, F. K., & F., A. A. (1977). *A history of West Africa, 1000-1800*. London.
- Decalo, S. (1973). Military Coups and Military Régimes in Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 11(01), 105.
- Engels, B. (2015). Different means of protest, same causes: Popular struggles in Burkina Faso. *Review of African Political Economy*, 42(143), 92-106.
- Englebert, P. (1996). *Burkina faso: Unsteady Statehood in West Africa*. Westview.
- Ezrow, N. M., & Frantz, E. (2011). *Dictators and dictatorships: Understanding authoritarian regimes and their leaders*. New York: Continuum.
- Finer, S. E. (1962). *The Man On the Horseback: The Role of the Military in Politics*. London: Pall Mall Press.
- First, R. (1970). *Barrel of a Gun: Political Power in Africa and the Coup d'Etat*. London: Penguin Press.
- Geddes, B., Frantz, E., & Wright, J. G. (2014). Military Rule. *Annual Review of Political Science*.
- Gusev, M. (tarih yok). GDP by Country | Statistics from IMF, 1980-2022 - Burkina Faso Open Data, [http://burkinafaso.opendataforafrica.org/tbocwag/gdp-by-country-statistics-from-imf-1980-2022?country=Burkina Faso](http://burkinafaso.opendataforafrica.org/tbocwag/gdp-by-country-statistics-from-imf-1980-2022?country=Burkina+Faso).
- Haddad, G. M. (1965). Revolutions and Coups D'Etat in the Middle East: A Comparative Study. *Die Welt Des Islams*, 10(1), 17-32.

- Harsch, E. (2014). *Thomas Sankara: An African revolutionary*. Auckland Park, South Africa: Jacana Media.
- Heywood, A. (2013). *Politics*. New York: Palgrave macmillan.
- Huntington, S. P. (1996). *Political order in changing societies*. New Haven, C.T.: Yale University.
- Janowitz, M. (1960). *The Professional Soldier: A social and political portrait*. New York: Free Press.
- Karsten, P. (1999). *Civil-military Relations*. London: Routledge.
- Kazeem, Y., (16 Kasım 2017, November 16), What is a coup? These 40 African countries could help explain. Retrieved from <https://qz.com/1130009/what-is-coup-zimbabwe-joins-40-african-countries-that-have-had-coups/>.
- Kumar, R. (2011). *Research methodology: A step-by-step guide for beginners*. London: Sage.
- Kposowa, A. J., & Jenkins, J. C. (1993). The Structural Sources of Military Coups in Postcolonial Africa, 1957-1984. *American Journal of Sociology*, 99(1), 126-163.
- Londregan, J. B., & Poole, K. T. (1990). Poverty, the Coup Trap, and the Seizure of Executive Power. *World Politics*, 42(02), 151-183.
- Luttwak, E. (1969). *Coup d'état a practical handbook*. New York: A.A. Knopf.
- MacFarland, D. M., & Rupley, L. A. (1998). *Historical dictionary of Burkina Faso*. Lanham, MD: Scarecrow Press.
- Mazrui, A. A., & Wondji, C. (2014). *Africa since 1935*. Nairobi, Kenya: East African Educational.

- Mbaku, J. M., (29 Temmuz 2016), Has Military Intervention Created a Constitutional Crisis in Burkina Faso?, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2014/11/04/has-military-intervention-created-a-constitutional-crisis-in-burkina-faso/>
- Mcgowan, P. J. (2003). African military coups d'état, 1956–2001: Frequency, Trends and Distribution. *The Journal of Modern African Studies*,41(3), 339-370.
- Meredith, M. (2013). *The state of Africa: A history of the continent since independence*. London: Simon & Schuster.
- Mwakikagile, G. (2001). *Military coups in West Africa since the sixties*. Huntington, NY: Nova Science.
- Ndulu, B. J. (2009). *The political economy of economic growth in Africa: 1960-2000*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Needler, M. C. (1987). *The problem of democracy in Latin America*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Newton, M. (2014). *Famous assassinations in world history*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
- Nordlinger, E. A. (1977). *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments*. New Jersey; London: Prentice-Hall.
- Oloruntoba, S. O., & Falola, T. (2018). *The Palgrave handbook of African politics, governance and development*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Panter-Brick, S. K. (1978). *Soldiers and oil: The political transformation of Nigeria*. London: Cass.
- Punch, K. (2005). *Introduction to social research quantitative and qualitative approaches*. London: Sage.

- Rakotomalala and Nadia Karoui for Global Voices online, part of the Guardian Africa network, & Karoui, N. (24 Eylül 2015), The rise and fall of Burkina Faso's coup: What you need to know, <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/24/burkina-faso-coup-rise-and-fall-of-what-you-need-to-know>.
- Sankara, T. (2007). *Thomas Sankara speaks: The Burkina Faso revolution, 1983-1987*. New York: Pathfinder Press.
- Sharp, G., & Jenkins, B. (n.d.). *The Anti-Coup*. The Albert Einstein Institution.
- Sharp, R. (1990). *Burkina Faso: New life for the Sahel? A report for Oxfam*. Oxford, England: Oxfam.
- Skinner, E. P. (1988). Sankara and the Burkinabé Revolution: Charisma and Power, Local and External Dimensions. *The Journal of Modern African Studies*, 26(03), 437.
- The World Factbook: Burkina Faso, (4 Haziran 2018), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uv.html>
- Thomson, A. (2010). *An introduction to African politics*. London: Routledge.
- Tordoff, W. (2002). *Government and politics in Africa*. Basingstoke: Palgrave.
- Vartanian, T. P. (2011). *Secondary data analysis*. New York: Oxford University Press.
- Welch, C. E. (1967). Soldier and State in Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 5(03), 305.
- Wells, A. (1974). The Coup d'Etat in Theory and Practice: Independent Black Africa in the 1960s. *American Journal of Sociology*, 79(4), 871-887.
- Why Burkina Faso's Coup Failed, (2 Ekim 2015), <https://www.economist.com/news/2015/10/02/why-burkina-fasos-coup-failed>

Williamson, B. J., (tarih yok), *From Upper Volta to Burkina Faso a Study of the Politics of Reaction and Reform in a Post-Colonial African Nation-state, 1960-1987*

(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). University of South Florida.

Winsor, M., (18 Eylül 2015), Who Is Gilbert Diendere? Burkina Faso Military General Leads Coup, Overthrows Transitional Government with Allies of Former Ruler Blaise Compaoré. Retrieved from <http://www.ibtimes.com/who-gilbert-diendere-burkina-faso-military-general-leads-coup-overthrows-transitional-2101579>.

Ziankahn, D. D. (2012). *Impact of military coups detat on west african socio-economic and Political Development*. Monrovia: University College.

EKLER

Ek bir: Başkent Ouagadougou'yu, önemli şehirleri ve ulusal sınırları gösteren

Burkina Faso haritası.

Kaynak:

https://www.google.com.tr/search?q=map+of+burkina+faso+Division+geographique+de+la+direction+des+archives+du+mistere+de+affaires+etrangere&safe=strict&rlz=1C1RLNS_enTR797TR797&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi3jIHS6_TbAhXkJ5oKHZNWDIYQ_AUICigB&biw=1093&bih=490#imgrc=tsehIsDggkdUQM, (erişim:

28 Haziran 2018).

Ek iki: Burkina Faso'nun Batı Afrika'daki konumu

Kaynak:

https://www.google.com.tr/search?q=west+african+map&safe=strict&rlz=1C1RLNS_enTR797TR797&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiEyc645fTbAhWEK5oKHdEVDGgQ_AUICigB&biw=1366&bih=613#imgrc=f7BjWg6iel9rxM, (erişim: 28

Haziran 2018).

Ek üç: Burkina Faso'nun Afrika'daki konumu

Kaynak:

[https://www.dreamstime.com/burkina-faso-map-silhouette-isolated-africa-map-editable-map-africa-african-continent-map-burkina-faso-map-silhouette-image114591058,](https://www.dreamstime.com/burkina-faso-map-silhouette-isolated-africa-map-editable-map-africa-african-continent-map-burkina-faso-map-silhouette-image114591058)

(erişim: 28 Haziran 2018).

ÖZET

Burkina Faso şaşkırtıcı derecede fazla askeri darbe ve rejime sahne olan Afrika ülkelerinden biridir. Nijerya, Gana ve Benin’le yarışan darbelerle dolu bir tarihe sahiptir ve Afrika’nın “darbe başkenti” olarak anılmaktadır. 1960’ta bağımsız olmasından bu yana ülke, beş tanesi 1980-2015 arasında gerçekleşmiş olan altı başarılı askeri darbe ve rejime sahne olmuştur. 2015 seçimleri dışında da devlet başkanının seçimle değiştiği görülmemiştir. Hükmetin askeri darbeler yoluyla değişmesi öylesine yaygındır ki bu durum, ülkedeki demokratik kurumları tüketmekte ve sivil yönetimi tahrip etmektedir. 1980’den 2015’e dek ülke birçok askeri darbeye tanık olmuş ve bunların çoğu da 1980’li yıllarda gerçekleşmiştir. Ülkenin askeri darbelere eğilimli olmasının ardında çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu çalışmada da şaşkırtıcı derecede çok sayıdaki askeri darbeler ve rejimlerin ülke üzerindeki etkilerinin yanı sıra bunların tetikleyicisinin ne olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla, 1980-2015 arasında gerçekleşen darbelerin tarihi incelenmektedir. Çalışmayla, ordu menfaatlerinin ve ekonomik ve sosyopolitik az gelişmişliğin Burkina Faso’da askeri müdahalelerin sıklığını önemli ölçüde arttırdığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada darbe ve rejimlerin Burkina Faso üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Bu etkilerden bazıları, diğerlerinin yanı sıra ekonomi, politika, tarım, ordu ve demokratik ilkeleri içermektedir. Bu da söz konusu nedenlerin (gerekçelerin) ve ülkenin kalkınması üzerindeki etkilerinin ampirik temellendirmesi ve sağlam bir analizini sunmak amacıyla kuramsal açıklamalar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Afrika, Burkina Faso, Ordu, Darbe, Rejim

Abstract

Burkina Faso is one of the African states with a staggering number of military coup d'états and regimes. It has a coup-laden history that rivals Nigeria, Ghana and Benin and it is referred to as the “coup capital” of Africa. From its independence in 1960, the country had six successful military coups and regimes, five of which happened between 1980-2015. There has never been a change of head of state through elections except in 2015. Change of government through military coup has been so rampant that it has starved the country's democratic institutions and obliterated civilian rule. From 1980 to 2015, the country witnessed multiple military coups and most of them happened in the 1980s. Several factors led to the proneness of the country to military coups. This work, therefore, studies the history of these coups from 1980 to 2015 to find out what sparked this whopping and staggering number of military coups and regimes as well as the impact it has had on the country. This study established that military-based interest, economic, sociopolitical underdevelopments have flared up the frequency of military intervention in Burkina Faso. In addition, the study also looks into the impacts of these coups and regimes had on Burkina Faso. Some of these impacts include: economy, politics, agriculture, the military, democratic principles among others. This has been achieved by employing theoretical explanations to provide empirical justification and robust analyses of these causes (reasons) and impacts it had on the development of the country.

Keywords:

Africa, Burkina Faso, Military, Coup d'état, Regime